

نماز و خانواده

ستاد اقامه نماز در پی سی سال فعالیت به میدان آمده تا برای بنیادی‌ترین مکانی که جای تبلیغ و فرهنگ‌سازی نماز است، یعنی خانواده، برنامه‌ای را با عنوان «چهلچراغ نماز و خانواده» پیشنهاد و عنوان اجلاس بیست‌ونهم نماز را «پیوند نماز، خانه، مدرسه و مسجد» قرار داده است.

خانواده، کانونی است که اگر نماز در آن شکل بگیرد، هم به نسل‌های بعد و هم به جامعه منتقل خواهد شد. موضوع خانواده چندین سال است که از مهم‌ترین موضوعات مجمع جهانی سازمان ملل متحد است. فروپاشی خانواده‌ها در جهان خطری بزرگ اعلام شده است، در کشورهای اسلامی هم وضع خوبی نداریم. در منطقه ما عربستان، ترکیه، مصر و ایران آمار طلاق‌ها و اختلافات خانوادگی فوق‌العاده زیاد است. ما در این بحث می‌خواهیم بگوییم که اگر زندگی براساس نماز بنیان‌گذاری شود، آمار طلاق، تجاوز، خیانت و قتل در خانواده‌ها پایین خواهد آمد. اضطراب، استرس، نگرانی و دلواپسی کم خواهد شد. ارتباطات و مناسبات اعضای خانواده با یکدیگر و دیگران گرم و صمیمی خواهد شد.

1- نظام خانواده

در کتاب آسمانی ما قرآن کریم از مجموع آیات (۶۲۳۶ آیه)، بیش از ۶۰۰ آیه درباره خانواده است. این در حالی است که خداوند حکیم، برای بعضی از موضوعات ۳ آیه، برای بعضی موضوعات دیگر ۳۰ آیه یا ۳۰۰ آیه آورده است و این تنظیمات براساس حکمت و علم است. فراوانی آیات درباره یک موضوع در قرآن پیام دارد؛ نشانه اهمیت و حساسیت موضوع است.

قرآن کریم برای وظایف اعضای خانواده، حقوق اعضای خانواده، مسایل مالی، مسایل عاطفی، مسایل اجتماعی، انواع و اقسام تربیت‌هایی که ما امروز در سند آموزش و پرورش می‌بینیم: تربیت عبادی، تربیت اجتماعی، تربیت اخلاقی، تربیت سیاسی، تربیت علمی و فناوری و... آیاتی را اختصاص داده است. بباییم و به قرآن برگردیم.

موضوع خانواده در اسلام موضوع فوق‌العاده مهمی است. پیامبر عزیز ما صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمود: بنایی در اسلام نزد خدا محبوب‌تر از ازدواج و تشکیل خانواده نیست. **(ما بُنِيَ بِنَاءَ فِي الْإِسْلَامِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ التَّزْوِيجِ)!**

این بنا که بر اساس ایمان پی‌ریزی می‌شود و ستون‌هایی روی آن پی‌ها گذاشته می‌شود تا آن بنا برافراشته شود، ستون‌هایی مثل محبت، احترام، اعتماد و گذشتگی که بین اعضای خانواده باید باشد.

این بنای مهم اگر ریشه و ستون‌هایش ضعیف باشد، زود متزلزل شده و فرو می‌پاشد، ولی اگر زیربنا و ریشه‌های قوی و محکم داشته باشد، می‌تواند تا بلندای بهشت ادامه پیدا کند.

قرآن می‌فرماید: **(الْأَخْلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ)**² روز قیامت همه رابطه‌ها گسسته می‌شود مگر رابطه‌ای که بر اساس پاکی و تقوا و معنویت و ایمان باشد.

ما می‌خواهیم خانواده‌ای که از روز اول در اندیشه نماز باشند، شکل بگیرد، چرا که در سایه نماز، تقوا پیدا می‌شود و با تقوا، رستگاری و سعادت ابدی حتمی است **(وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ)**³

نکته دیگر اینکه در قرآن کریم، نماز با ۵۰ موضوع دیگر در کنار هم آمده است، یعنی آن طیبیب حکیم، پروردگار عالم، نماز را تنها در قرآن نیلورده است؛ نماز با اخلاق، نماز با مشورت، نماز با ایثار، نماز با فداکاری، نماز با قرض‌الحسنه، نماز با زکات، نماز با انفاق و... همراه است و این بیانگر آن است که در اسلام، نماز، در متن زندگی است و با همه مسائل زندگی گره خورده است.

در جلسات آینده خواهیم دید که قبولی نماز اعضای خانواده به رضایت‌مندی آنها از همدیگر مربوط می‌شود؛ یعنی رضایت والدین از فرزندان در قبولی نماز فرزندان تأثیر دارد. رضایت زن و شوهر از هم در قبولی نماز آن‌ها اثر دارد.

آری نظام خانواده، فوق‌العاده مهم است. در میان جهانیان اعلام شده که مهم است، قرآن کریم با تعدد آیاتش فریاد می‌زند که این نظام مهم است. پس ما باید با فکر و اندیشه و تلاش، کاری کنیم که طراحی و تشکیل خانواده آن‌گونه که خدا می‌خواهد شکل بگیرد و تحکیم خانواده بر اساس آیات قرآن دوام پیدا کند.

از خداوند می‌خواهیم که بتوانیم این سلسله برنامه‌ها را با عنوان نماز و خانواده با دقت پیگیری کنیم و برویم در تار و پود جامعه ببینیم که کسری‌ها و کمبودهای ما کجاست، تا نمازی که قرآن و اسلام و پیامبر عظیم‌الشان اسلام و اهل‌بیت پاکش آرزو داشته‌اند، تحقق پیدا کند.

2- انتخاب همسر

خداوند انسان را انتخاب‌گر آفریده است. انتخاب همسر یکی از نقاط عطف زندگی انسان‌هاست. خداوند نیازی را در وجود دخترها و پسرها قرار داده که وقتی به سنی می‌رسند، تصمیم می‌گیرند همسری از جنس خودشان انتخاب کنند. **(وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ)**⁴؛ و از نشانه‌های او اینکه از [نوع] خودتان همسرانی برای شما آفرید تا بدان‌ها آرام بگیرید و میانتان دوستی و رحمت نهاد. آری در این [نعمت] برای مردمی که می‌اندیشند قطعاً نشانه‌هایی است.

در سوره حمد روزی ده بار واجب است که این دعا را بخوانیم: **(اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ)**، خدایا در انتخاب‌ها، انتخاب درست را به ما راهنمایی کن.

تنها دعای واجبی که هر مسلمان روزی ده بار از خدای خودش می‌خواهد این است که خدایا راه درست را، تصمیم درست را، انتخاب درست را به من بیاموز. بنابراین معلوم می‌شود که تصمیم‌گیری برای انتخاب‌ها موضوع مهمی است.

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام از یکی از اصحابش به نام ابوبصیر پرسیدند: شما شیعیان وقتی می‌خواهید ازدواج کنید چه می‌کنید؟ ابوبصیر پاسخ داد: نمی‌دانم! شما به ما یاد بدهید! امام فرمودند: وقتی می‌خواهید ازدواج کنید، قبل از خواستگاری وضو بگیرید و دو رکعت نماز بخوانید و دست به دعا بردارید و این دعا را بخوانید:

(اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَتَزَوَّجَ فَقَدِّرْ لِي مِنَ النِّسَاءِ أَغْفَهُنَّ فَرْجاً وَ أَحْفَظْهُنَّ لِي فِي نَفْسِهَا وَ فِي مَالِي وَ أَوْسَعَهُنَّ رِزْقاً وَ أَكْثَمَهُنَّ بَرَكَهً وَ قَدَّرْ لِي وَ لِدَاً طَيِّباً تَجْعَلُهُ خَلْفاً صَالِحاً فِي حَيَاتِي وَ بَعْدَ مَمَاتِي)²، خدایا من می‌خواهم ازدواج کنم، برای من از بین زنان، پاکدامن‌ترین آنها را مقدر کن؛ زنی که درباره خود و اموال شوهرش حفیظترین باشد و رزقش زیادترین و برکتش بزرگترین باشد و فرزندی برایم مقدر کن که بازماندگانی صالح برای من در زندگی و پس از وفاتم باشند. توجه دارید که انتخاب همسر با نماز شروع می‌شود، با استمداد از خدا شروع می‌شود. چنین ازدواجی در آینده فرزندان نمازخوان به بار می‌آورد.

آیا الان کسی که می‌خواهد ازدواج کند، از قبل فکری دارد، شاخص‌هایی برای زن و شاخص‌هایی برای مرد در نظر گرفته می‌شود. متأسفانه گاهی به هر چیزی فکر می‌کنند به‌جز مسائل معنوی.

قرآن فرمان می‌دهد که با زنی ازدواج کنید که مؤمن باشد، با مردی ازدواج کنید که مؤمن باشد. حتی اگر زن مشرک است، ولی شما را به تعجب و شگفتی واداشته است، شکل او یا دارایی او و یا موقعیت اجتماعی او، از آن صرف‌نظر کنید. **(وَلَا تَتَّخِذُوا الْمُشْرِكَاتِ**

حَتَّى يُؤْمِنَ وَ لِأَمَةٍ مُؤْمِنَةٍ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَ لَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَ لَا تَتَّخِذُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَ لَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَ لَوْ أَعْجَبَتْكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَ اللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَ الْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَ بَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ)³ و با زنان مشرک بت‌پرست، تا ایمان نیاورده‌اند، ازدواج نکنید! کنیز باایمان، از زن آزاد بت‌پرست، بهتر است، هرچند (زیبایی، یا ثروت، یا موقعیت او) شما را به شگفتی آورد. و زنان خود را به ازدواج مردان بت‌پرست، تا ایمان نیاورده‌اند، درنیاورید! (اگرچه ناچار شوید آن‌ها را به همسری غلامان باایمان درآورید، زیرا) یک غلام باایمان، از یک مرد آزاد بت‌پرست، بهتر است، هرچند (مال و موقعیت و زیبایی او) شما را به شگفتی آورد. آن‌ها دعوت به‌سوی آتش می‌کنند و خدا دعوت به بهشت و آمرزش به فرمان خود می‌فرماید و آیات خویش را برای مردم روشن می‌سازد، شاید متذکر شوند.

ازدواج با همسران غیر مؤمن، می‌تواند تأثیر منفی بر تربیت فرزندان و نسل آینده انسان بگذارد، چنانکه ممکن است آن‌ها عامل جاسوسی برای بیگانه باشند. گرچه آیه درباره ازدواج با غیرمسلمانان است، ولی هر نوع معاشرتی که ایمان انسان را در معرض خطر قرار دهد ممنوع است.

با نگاهی به آیه پیام‌هایی استفاده می‌شود:

۱- مسلمانان، حق پیوند خانوادگی با کفار را ندارند. **(وَلَا تَتَّخِذُوا)**

۲- در انتخاب همسر، ایمان اصالت دارد و ازدواج با کفار ممنوع است. **(وَلِأَمَةٍ مُؤْمِنَةٍ خَيْرٌ)**

۳- در ازدواج، فریب جمال، ثروت و موقعیت دیگران را نخورید. **(وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ ... وَ لَوْ أَعْجَبَتْكُمْ)**

۴- مقام و مال و جمال، جای ایمان را پر نمی‌کند. **(وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ)**

۵- به ضعیفان و محرومان بالایمان بها داده و با آنان ازدواج کنید. **(لَأَمَّةٌ مُؤْمِنَةٌ ... لَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ)**

۶- غرائز باید در مسیر مکتب کنترل شود. **(حَتَّى يُؤْمِنَ ... حَتَّى يُؤْمِنُوا)**

۷- ایمان مایه ارزش است، گرچه در بنده و کنیز باشد و شرك رمز سقوط است، گرچه در حر و آزاد باشد. **(لَأَمَّةٌ مُؤْمِنَةٌ**

خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ)

۸- پدر، حق ولایت بر ازدواج دخترش دارد. در مسئله داماد گرفتن، به پدر خطاب می‌کند که دختر خود را به مشرکان

ندهید. **(لَا تَنْكِحُوا)**

۹- اول ایمان، بعد ازدواج. فکر نکنید شاید بعد از ازدواج ایمان بیایند. **(حَتَّى يُؤْمِنَ ... حَتَّى يُؤْمِنُوا)**

۱۰- از نفوذ عوامل مشرک در تاروپود زندگی مسلمانان، جلوگیری کنید و توجه به خطرات مختلف این نوع ازدواج‌ها

داشته باشید. **(أَوْلَيْكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ)**

۱۱- همسر مشرک، زمینه‌ساز جهنم است. **(يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ)**

آری، ایمان بزرگ‌ترین شاخص ازدواج است. در انتخاب همسر به ایمان او دقت کنید. بارها این قصه در احادیث ما نقل

شده که خدمت پیامبر و ائمه رسیدند و گفتند: ما می‌خواهیم ازدواج کنیم، به چه ویژگی آن دختر یا پسر دقت کنیم؟

فرمودند: **(علیک بذات الدین)** به سراغ یک فرد دین‌دار بروید.

بعد از دین و ایمان، اخلاق. پس از اخلاق، ریشه‌دار بودن خانواده و مسایل دیگر مانند دارایی، تحصیلات، زیبایی، سن،

وزن، رنگ، قد، در رده‌های بعدی است.

خوب بروید سراغ دین‌داران، نماز کجای دین است؟

نماز ستون دین است. **(الصَّلَاةُ عَمُودُ الدِّينِ)**، نماز به منزله سر دین است. **(مَوْضِعُ الصَّلَاةِ مِنَ الدِّينِ كَمَوْضِعِ الرَّأْسِ مِنَ**

الْجَسَدِ)

خانمی چند روز پیش به محل کار من آمد و خیلی گریه می‌کرد از اینکه شوهرش نماز نمی‌خواند ناراحت بود. از او

پرسیدم: آیا قبل از عقد با هم صحبت کرده‌اید؟ گفت: بله! پنج شش جلسه طولانی با هم صحبت کردیم. گفتیم: آیا راجع به نماز

هم با هم حرف زدید؟ گفت: متأسفانه نه!

خوب راجع به همه چیز با هم حرف می‌زنید، گاهی دو سه ماه آن دوران طول می‌کشد، ولی راجع به دین‌داری، حجاب،

نماز و اعتقادات گفتگو نمی‌کنید و بعد سیلی می‌خورید. حتی حضرت امام خمینی **رَضُوا اللهُ عَلَيْهِ**، در رساله توضیح‌المسائل

آورده است که حتی اگر آن پسر در نماز جماعت شرکت نمی‌کند، مواظبت کنید و زود به او دختر ندهید. نه تنها نماز فرادی،

بلکه نماز جماعت.

می‌بینید که نماز تا این حد مهم است، که یک ملاک فوق‌العاده مهم در انتخاب همسر است.

در انتخاب همسر هم در گفتگوهای قبل از عقد، موضوع نماز را مطرح کنید. هم تعهد همسر نسبت به نماز را پیگیری کنید.

در بین نمازهای مستحبی، نمازی داریم به نام نماز خواستگاری. پیغمبر فرمود: **(إِذَا عَمِلْتَ عَمَلًا فَأَعْمَلْ بِعِلْمٍ وَ عَقْلٍ وَ إِيَّاكَ وَ أَنْ تَعْمَلَ عَمَلًا بِغَيْرِ تَدَبُّرٍ وَ عِلْمٍ)؛** وقتی خواستی کاری را انجام بدهی، با آگاهی و اندیشه آن کار را انجام بده و بپرهیز از کاری که بدون تدبیر و آگاهی باشد.

3- آغاز زندگی با نماز

از چیزهایی که باید از قرآن الهام بگیریم، دعا کردن هست. خواسته‌های ما نشانه آرزوها؛ آرمان‌ها و درجه فهم ماست. در قرآن کریم حدود ۱۶۰ دعا آمده و راه و رسم نیایش و دعا و اینکه از خدا چه بخواهیم را به ما آموخته است. در حدیث داریم که دعا نشانه عقل و اندیشه انسان‌هاست. از دعاهای انسان می‌توان به شخصیت او پی برد. یکی از دعاهایی که خداوند به پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ تعلیم داده، این دعاست: **(وَ قُلْ رَبِّ ادْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ)** بگو: خدایا آغاز کارهایم را با صدق و راستی و درستی قرار بده. **(وَ اُخْرِجْنِيْ مَخْرَجَ صِدْقٍ)** و پایان کارهایم را با صداقت و به دور از فریب و نیرنگ قرار بده. **(وَ اجْعَلْ لِيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا)؛** و از طرف خودت یک قدرت و قوت و منطق محکمی به من در زندگی مرحمت کن. از این آیه و دعا می‌فهمیم که آغاز و پایان کارها خیلی مهم است. انتخاب همسر آغاز یک فصل مهم از زندگی است.

قصه

کمتر از دو ماه از ازدواج فاطمه زهرا و امیرالمؤمنین عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَام گذشته بود، که بانوی بزرگوار ام سلمه نزد پیغمبر آمد و گفت: ای رسول خدا، دختر برای پسر است، اجازه بدهید که فاطمه به خانه شوهرش برود (و زندگی مشترک خود را آغاز کنند). پیغمبر موافقت کردند و فرمودند به همین زودی.

پس از مدتی قرار شد با مشارکت خانواده عروس و داماد، ولیمه و طعامی تهیه شود و مهمانانی دعوت شوند. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ به داماد فرمود: علی جان! دوستانت را و هر کسی را که می‌خواهی برای عروسی دعوت کن. داماد به مسجد آمد، اول خواست که بعضی از نمازگزاران را دعوت کند، دلشان نیامد و همه حاضران را به عروسی دعوت کردند و پذیرایی مهمانان با آبرومندی انجام شد.

برای بردن عروس شتری را آوردند و عروس خانم با کمال حجاب و پوشش سوار بر آن شده و به سمت خانه داماد حرکت کردند و اطرافیان به رسم آن روزگار، شادی‌کنان آنان را همراهی می‌کردند.

جبرئیل و میکائیل تکبیرگویان از آسمان فرود آمدند و به پیغمبر عرض کردند یا رسول الله! به همراهان عروس بفرمایید که تکبیرگویان عروس را همراهی کنند.

از آن زمان به بعد در عروسی‌های مسلمانان تکبیر گفتن رسم شد.

عروس و داماد در اتاقی تنها شدند. امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام دید که همسرش گریه می‌کند، پرسید ای نور چشمان پیغمبر! چرا گریه می‌کنی؟ فاطمه زهرا سَلَامُ اللَّهِ عَلَيْهَا گفت: امشب از یک خانه‌ای به خانه‌ای دیگر منتقل شدم، در این اندیشه هستم که روزی هم از این دنیا به یک دنیای دیگر خواهم رفت. دوست دارم همین‌طور که امشب شادترین شب عمر من است، وقتی از این دنیا هم می‌روم آن شب هم شادترین زمان برای من باشد. همسر من به خدا قسمت می‌دهم، بیا که اساس زندگی‌مان را با نماز بنیان‌گذاری کنیم و اکنون نمازی بخوانیم!

بنابراین جریان شکل‌گیری خانواده در اسلام با نماز و مسجد و تکبیر گره خورده است.

آری، عقد فاطمه زهرا سَلَامُ اللَّهِ عَلَيْهَا در مسجد بوده است. چه می‌شد که مساجد ما اتاقی و فضایی تزیین شده می‌داشتند که زوج‌های جوان در آنجا امام جماعت برایشان صیغه عقد و محرمیت را بخواند و خاطره شیرینی از مسجد در اذهانشان بماند.

شب عروسی و زندگی مشترک، با نماز آغاز شده است.

عزیزان من! الآن در جامعه ما عروسی‌ها چه شکلی است؟ شب عروسی نماز عروس خانم چه می‌شود، او که از ساعت ده صبح به آرایشگاه رفته است؟! و تا دیر وقت مشغول مراسم است، نماز داماد چه می‌شود؟ نماز بقیه چه می‌شود؟ من و شما هستیم که باید یک سبک زندگی آسمانی را بنیان‌گذاری کنیم، چون ازدواج قداستی آسمانی دارد. لذا در حدیث داریم وقت ازدواج دعا مستجاب می‌شود.

در تالارهای عروسی جایی را آماده و تزیین کنیم که در شأن نماز باشد، فرش خوب باشد، بوی خوب بیاید، جملات خوبی در آنجا نقش بسته باشد. صدای اذان در وقت اذان بلند شود. همدیگر را به نماز یادآوری کنیم که نماز فراموشمان نشود. این برای نماز واجب است.

عروس و داماد هم وقتی که تنها شدند، براساس این سنت فاطمه زهرا سَلَامُ اللَّهِ عَلَيْهَا دو رکعت نماز بخوانند و از خداوند برای آینده و سرنوشت خودشان، برای خوشبختی خودشان کمک بخواهند. چنانکه امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام فرمودند: عروس و داماد در شب عروسی خوب است که دو رکعت نماز بخوانند².

در پاسخ خیلی‌ها که سوال می‌کنند دعوت فرزندان به نماز باید از چه زمانی آغاز شود، می‌گوییم: دعوت فرزندان به نماز باید از زمان خواستگاری آغاز شود و در تمام مراحل زندگی تکرار شود، نه از سه‌سالگی و پنج‌سالگی و هفت‌سالگی! از آغاز شکل‌گیری خانواده باید ما به موضوع نماز فکر کنیم.

4- طلب فرزند

یکی از حکمت‌ها و فلسفه‌های ازدواج، فرزندآوری است. خدای حکیم برای بقای نسل انسان ازدواج را قرار داده است که در سایه این ازدواج فرزندان به دنیا بیایند، فرزندان تربیت شوند و جامعه بشری شکل بگیرد. لذا پس از گذشت زمانی عروس خانم و آقا داماد برای بچه‌دار شدن به تفاهم و توافق می‌رسند. البته گاهی جنینی شکل می‌گیرد و گاهی شکل نمی‌گیرد.

فرزندخواهی در نهاد هر انسانی هست، چون ادامه وجود خود را در نسل و فرزند خود می‌یابد. قرآن کریم در قصه حضرت زکریا به ما می‌آموزد که برای داشتن فرزند و فرزندآوری نیز از نماز کمک بگیریم.

در سوره آل عمران آیه ۳۸ می‌خوانیم: وقتی حضرت زکریا دید که برای حضرت مریم در حال عبادت سفره غذا یا میوه‌ای بهشتی آماده شده، اینجا بود که دلش شکست و دست به دعا برداشت و گفت: **(رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ)** پروردگارا یک نسل پاکیزه نصیب من کن. همانا تو شنوای دعا هستی.

خداوند در آیه بعد می‌فرماید: **(فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ)** زکریا در حال نماز بود که فرشتگان او را صدا زدند.

و گفتند: **(أَنْ اللَّهُ يُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ مُصَدِّقًا لِكَلِمَةٍ مِنْ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ)** خداوند تو را به فرزندی مژده داده و نامش را یحیی گذارده است. او تصدیق‌کننده پیامبر خدا حضرت عیسی و سرور و سالار و پاکیزه و از صالحان خواهد بود.

از این آیه معلوم می‌شود که انسان در حال نماز خیلی پیش خدا آبرو دارد. وقتی به نماز می‌ایستد فرشتگان به او توجه می‌کنند، فرشته‌ها او را صدا زدند و دعایش مستجاب می‌شود. پس نماز هایمان را قدر بدانیم.

در ادامه قصه می‌خوانیم که حضرت زکریا گفت: **(قَالَ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ)** چگونه ممکن است که من فرزندان بشوم، درحالی‌که سنی از من گذشته و پیر شده‌ام و همسرم نازا بوده است؟!

ندا آمد که خدا خواسته است: **(قَالَ كَذَلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ)** ^۱ هر چه خدا بخواهد انجام می‌دهد. خدا اراده کند از یک زن نازا هم فرزند به وجود می‌آید!

حضرت زکریا گفت: **(قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً)** پس خدایا یک نشانه‌ای به من بنما. **(قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تَكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا)** پیغام آمد که نشانه این است که تا سه روز زیانت قفل می‌شود و فقط با اشاره می‌توانی با دیگران حرف بزنی، مگر وقت نماز. وقت نماز زیانت باز می‌شود تا نماز بخوانی. نماز که تمام شد، زیانت قفل می‌شود. تا سه روز چنین وضعیتی خواهی داشت. **(وَأَذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ)** ^۲ خدایت را زیاد یاد کن و صبح‌گاهان و شام‌گاهان تسبیح گوی او باش.

در این قصه‌ای که ما فقط به ترجمه آیاتش پرداختیم، می‌بینیم که چقدر نماز در استجاب دعا، در رسیدن به خواسته‌هایمان تأثیر دارد، چقدر نماز در فرزندخواهی، آن هم فرزند پاکیزه، فرزندى که چشم و زبان و قلب و دامنش پاک باشد. این را در فکر و اندیشه و دعا از خدا می‌خواهیم.

کی بخوایم؟ وقت نماز!

کی خدا به ما توجه ویژه می‌کند؟ وقت نماز!

-5 اذان و اقامه در گوش نوزاد

نوزاد که به دنیا می‌آید، بهترین تعبیر این است که بگوییم که مانند شمش طلا و طلای خام است، یک زرگری لازم است که این شمش را به یک گردنبندی زیبا و گران‌قیمت تبدیل کند.

نوزاد که به دنیا می‌آید مانند یک زمین بکر است. یک باغبانی لازم دارد که او را به گلستان و باغستانی پر از گل و میوه تبدیل کند. والدین همان باغبان‌ها هستند.

تربیت بچه‌ها از چه زمانی شروع می‌شود؟ از زمان تولد!

از کجا این را می‌فهمیم؟ از سنت پیغمبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود: نوزاد در همان روزهای اولی که به دنیا آمده است، در گوش راست او اذان و در گوش چپش اقامه بگوید. آن حضرت این سنت را از نوه‌های خودش شروع کرد. امام حسن، امام حسین، زینب کبری، ام کلثوم که به دنیا می‌آمدند، امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام و فاطمه زهرا سَلَامُ اللهُ عَلَيْهَا پیغمبر را خبر می‌کردند، پیغمبر تشریف می‌آوردند، قنذاقه فرزند را روی دست مبارک حضرت می‌گذاشتند و ایشان در گوش راست آن‌ها اذان و در گوش چپ اقامه می‌خواندند¹.

اگر از ما بپرسند: این کار چه تأثیری دارد؟ می‌گوییم: بچه چیزی نمی‌فهمد، درکی ندارد. اما از سنت پیغمبر فهمیده می‌شود، بچه در آن لحظه درک دارد، پیام را دریافت می‌کند. ما فکر می‌کنیم چون نمی‌تواند حرف بزند، پس گیرندگی او هم صفر است. من این را از دکتر عبدالعظیم کریمی که سالی یک‌بار به اروپا رفت و آمد می‌کردند شنیدم که می‌گفتند: یک دانشمند آلمانی چند سال پیش یک پژوهشی را انجام داد که ماندگارترین مطالب در ذهن انسان تا پایان عمر، مطالبی است که از تولد تا دو سالگی می‌شنود. فکر نکنیم که این بچه شیرخوار است و هنوز وقت تربیتش نرسیده است. گفته شده که اولین حسی که در نوزاد پس از تولد فعال می‌شود، حس شنوائی و آخرین حسی که پس از مرگ از کار می‌افتد، حس شنوائی است.

اذان چیست؟ در اذان و اقامه، با صدای بلند اموری را بیان می‌کنیم:

بزرگی خدا: (الله اکبر)

گواهی به یکتایی خدا: (اشهد أن لا اله الا الله)

گواهی به نبوت پیامبر اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: (اشهد أن محمداً رسول الله)

گواهی به ولایت امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام: (اشهد أن امیرالمؤمنین علیاً ولی الله)

بعد شش بار به بچه‌ای که تازه به دنیا آمده است می‌گوییم: به نماز بشتاب. (حی علی الصلاة)

ممکن است کسی بگوید که این گزارف و بیهوده است، بچه که چیزی نمی‌فهمد. ولی سنت پیغمبر حکیمانه است.

تلویزیون مستندی از خانم دکتر طاهره لباف نشان می‌داد که مایه مباحات جامعه پزشکی است. این بانوی پزشک و ماما وقتی بچه را به دنیا می‌آورد در همان زایشگاه در گوش او اذان و اقامه می‌خواند. و می‌گفت: بیش از هزار بچه را اذان و اقامه در گوشش گفته‌ام.

این سنت را ترویج کنیم، در خانواده‌ها این سنت را ترویج کنند. چقدر خوب است که در مساجد اتاق زیبایی باشد که نمازگزاران مسجد وقتی بچه‌دار می‌شوند، نوزاد را بیاورند که امام جماعت مسجد یا یک فرد خوش‌نفسی در گوششان اذان و اقامه بگوید.

در سیره ائمه: آمده است که وقتی خدا بچه‌ای به ایشان می‌داد، در گوش راستش اذان و در گوش چپش اقامه می‌خواندند. اگر کسی از ما بپرسد که از چه زمانی باید بچه‌هایمان را با نماز آشنا کنیم، ما جواب می‌دهیم، از زمان خواستگاری، از زمان عقد، از شب عروسی، از دوران بارداری، از وقتی که بچه به دنیا می‌آید. این‌ها گام‌های ابتدایی شکل‌گیری شخصیت بچه‌هاست. آشنایی بچه‌ها با نماز از ده‌سالگی، هفت‌سالگی، پنج‌سالگی و ... نیست، بلکه خیلی زودتر باید شکل بگیرد.

قرآن کریم یک خطری را به ما گوشزد می‌کند که ای مسلمانان! مراقب باشید، شیطان در کمین است تا در اموال و اولاد شما شریک شود. (وَسَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعِدَّتُهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا)² در ثروت و فرزندان انسان شرکت جوید! و آنان را با وعده‌های سرگرم کند! و شیطان به آنها وعده‌ای جز فریب و دروغ نمی‌دهد.

پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمود: اینکه اذان در گوش راست و اقامه در گوش چپ نوزاد می‌خوانند، فایده‌اش این است که این بچه را از شر شیطان مصون و ایمن می‌دارد.

بنابراین معلوم می‌شود که شیطان بیکار نیست؛ شیطان از چه زمانی کارش را شروع می‌کند؟ از لحظه تولد انسان! اما چه کاری باید بکنیم؟ باید با دعاها، با ذکرها، با نماز و با همین اذان و اقامه‌ای که پیغمبر ضمانت کرده است، فرزندانمان را از همان آغاز تولد بیمه کنیم.

وقتی این دو سرود آسمانی را در گوش فرزندانمان می‌خوانیم، شیطان اجازه ورود پیدا نمی‌کند. بیاییم و سلامتی بچه‌هایمان را از همان روزهای اول با گفتن اذان و اقامه در گوششان تأمین و تضمین کنیم.

6- دعا برای نسل نمازگزار

فرزندان ما ادامه ما هستند. امیرمؤمنان علی عَلَيْهِ السَّلَام در نامه ۳۱ نهج البلاغه، به فرزندش امام حسن مجتبی عَلَيْهِ السَّلَام فرمود: عزیزم، فرزندم، تو بخشی از من که نه! تو تمام من هستی. **(وَجَدْتِكَ بَعْضِي بِنِ وَجَدْتِكَ كُلِّي)** بچه‌های ما تمام وجود ما هستند. آن‌ها اگر عزیز و سالم و موفق و خوشبخت باشند، گویا ما عزیز هستیم.

کارشناسان امر تربیت برای بیان اهمیت و توضیح تربیت و مربی، از دو مثال و تشبیه استفاده می‌کنند:

مثال اول: زرگر. می‌گویند: کار زرگر این است که با دانش و تجربه و مهارتی که دارد شمش طلا را به گردنبند و زینتی گران‌قیمت تبدیل می‌کند. به این کار می‌گویند تربیت. آری بچه‌های ما شبیه همان شمش طلا هستند. این ما هستیم که باید با دانش و تجربه و مهارت، آن‌ها را ارزشمند کنیم.

مثال دیگر باغبان. به باغبانی که روی زمین بکر کار می‌کند تا به باغی پر از گل و میوه با درختانی تناور و گل‌های رنگارنگ تبدیل شود، می‌گویند مربی. او با تجربه و دانش این کار را انجام می‌دهد. از مفهوم این دو مثال می‌فهمیم که تربیت بچه‌های ما نیاز به مطالعه و مشورت، تجربه و دانش، مراقبت و دقت دارد.

پدر و مادرها باید برای آینده فرزندان خود اهدافی را تعریف کنند و اندیشه کنند که در پرورش چه نسلی هستند؟ قرآن کریم در داستان حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام آرزوی این پیامبر بزرگ را این‌گونه شرح می‌دهد:

آن حضرت قبل از آن‌که آرزوی خود را بیان کند، از خداوند به‌خاطر نعمت داشتن فرزند تشکر می‌کند: **(الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ)**^۱، پروردگارا تشکر می‌کنم که در سن پیری به من دو فرزند به نام اسماعیل و اسحاق دادی.

اولین پیام آیه این است که قبل از هر چیز باید از داشتن فرزندانمان از خدا تشکر کنیم. خدایا الحمدلله! خیلی‌ها بچه ندارند، به ما بچه دادی. سپس دعای خود را با خدا در میان می‌گذارد: **(رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي)**؛ پروردگارا خود مرا از برپادارندگان نماز قرار بده و ذریه و فرزندانم را! **(رَبَّنَا وَ تَقَبَّلْ دُعَاءِ)**؛ پروردگارا این دعای ما را مستجاب کن.

نکات مهمی در این آیه وجود دارد: حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام خودش اولین موحد عالم است، مهاجرت کرده است، تا نماز برپا شود، اما همچنان از خدا می‌خواهد که خدایا من برپاکننده نماز باشم. همه خواهران و برادرانی که در سرتاسر عالم برای اقامه نماز زحمت می‌کشند، کار ابراهیمی می‌کنند. فعالیت در ستاد اقامه نماز و در مسجد و یا در هرجایی برای ارتباط خلق با خالق، یک فعالیت مبارکی است.

(وَمِنْ ذُرِّيَّتِي)، خدایا غیر از اینکه خودم اهل نماز باشم، ذریه مرا اهل نماز قرار بده. نکته مهمی در این کلمه هست. حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام نمی‌گوید: بچه‌های مرا! ذریه نشان‌دهنده بلندنظری است. یعنی بچه‌هایم و بچه‌های بچه‌هایم، و

بچه‌های بچه‌های بچه‌هایم، ... یعنی چشم‌انداز چند هزار ساله برای خودش ترسیم می‌کند. خدایا هر نسلی که از من روی زمین پا خواهد گذاشت، اهل نماز باشد.

از افراد می‌پرسیم که شما چند بچه دارید؟ سه تا! چه کار می‌کنند؟ والا یکی انگلستان است، یکی دانشگاه اهواز است، یکی در عسلویه است. خوب بچه‌های شما نماز می‌خوانند؟ نماز را والا حاج آقا دعا بفرمایید ان‌شاءالله که می‌خوانند. گاهی می‌خوانند و گاهی نمی‌خوانند.

ما باید نماز بچه‌ها را رصد کنیم. از وقتی به دنیا می‌آیند برایشان برنامه داشته باشیم. کودکی اول، کودکی دوم، نوجوانی، جوانی، پیوسته باید پیگیری کنیم. نامه می‌نویسیم، تلفن می‌کنیم، از نماز آن‌ها پرس‌وجو کنیم. این خواسته پیامبر بزرگی مانند ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام است. این را مهم بدانیم. ما چقدر برای سلامتی بچه‌هایمان اهمیت قائلیم و می‌سوزیم؟ تب می‌کنند اشتهای ما کور می‌شود. غصه می‌خوریم که بچه تب کرده است. برای نمازش چطور؟ آیا دغدغه داریم؟!

اگر می‌خواهیم بچه نماز خوانی داشته باشیم، باید خود ما اهل نماز باشیم. اول حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام برای خودش دعا می‌کند، بعد برای بچه‌هایش. بچه‌های ما آینه تمام‌نمای وجود ما هستند. هر طور ما هستیم آن‌ها هستند. وقتی بچه‌ها می‌بینند که ما به نماز عشق می‌ورزیم و نمازی عاشقانه و عارفانه می‌خوانیم، آن‌ها هم همان نماز را از ما الهام می‌گیرند. برای نماز بچه‌هایمان از خدا کمک بخواهیم و دعا کنیم.

7- برنامه آموزشی نماز

امام سجاد عَلَيْهِ السَّلَام از خدا می‌خواهد: **(وَ أَعِنِّي عَلَى تَرْبِيَتِهِمْ)**¹، خدایا در تربیت فرزندان کمک کن.

ما باید به مدد الهی برای تربیت بچه‌ها برنامه داشته باشیم.

خداوند این جهان را بر اساس برنامه آفریده است. خورشید و ماه با حساب منظمی می‌گردند: **(الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ)**² قرآن می‌فرماید: خداوند در شش روز جهان را آفریده است³. خوب می‌توانست در یک روز بیافریند. آن وقت‌ها که هنوز روز و شبی نبوده است. یعنی در شش برهه آفریده است. این نشان می‌دهد که کارها در این عالم باید بر اساس برنامه صورت پذیرد. گتره‌ای، فله‌ای صورت نمی‌گیرد. کارها باید بر اساس یک نظامی شکل بگیرد. چقدر حدیث داریم که بچه‌ها در یک سالگی، در دو سالگی، در سه سالگی، در چهار سالگی، در پنج سالگی و در هر سنی باید برایشان یک کاری انجام شود. ما این را باید باور کنیم و باید برنامه داشته باشیم. برنامه را هم باید زن و شوهر با هم، پدر و مادر با هم، طراحی کنند. یک نمونه از برنامه نمازی کودکان را از زبان امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام مشاهده کنید.

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام می‌فرماید که فرزندان چه دختر و چه پسر به سه سالگی که رسید، هفت‌بار به او بگویند تا او هم بگوید: **(لا اله الا الله)** ما با اذکار شروع می‌کنیم و آرام آرام این بچه این ذکرها را حفظ می‌کند و یاد می‌گیرد، در آینده باید مفاهیم و معارف آن ذکرها را به او تعلیم بدهیم. تا در عمق جانش بنشیند. پس در سه سالگی هفت بار به او بگویند: **(لا اله الا الله)** بیست روز که گذشت هفت بار بگویند: **(محمد رسول الله)** ببینید مشخص است که از سه سالگی تا هفت سالگی یک برنامه است. ما هم باید برنامه داشته باشیم. از بزرگانمان الهام بگیریم.

چهارساله که شد این را به بچه‌ها یاد بدهید. **(صلى الله على محمد وآله)**

پس ذکر اول درباره توحید و یکتاپرستی بود. ذکر دوم درباره نبوت آخرین فرستاده خدا. ذکر سوم اهل‌بیت: اضافه شده است. چون اهل‌بیت ادامه‌دهنده راه پیامبر هستند. به فرمان خدا در غدیر خم پیامبر دوازده نور پاک را برای پیشوایی امت اسلامی تا روز قیامت مشخص فرمودند. اولین آن‌ها علی بن ابیطالب عَلَيْهِ السَّلَام و دوازدهمین آن‌ها امام مهدی عَلَيْهِ السَّلَام است. به این دوازده نور پاک، اهل‌بیت می‌گوییم.

قرآن کریم می‌فرماید که اهل‌بیت مصون و پاک از هرگونه گناه و اشتباه و خطا و فراموشی هستند. **(إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا)**⁴

ذکر اول، **(لا اله الا الله)** توحید.

ذکر دوم، **(محمد رسول الله)** نبوت.

ذکر سوم، صلوات، **(صلى الله على محمد وآله)**.

بعد بچه را رها کنید. بچه باید بازی کند. فرصت داشته باشد. این ذکرها را نه پی‌درپی بلکه با فاصله زمانی تمرین کند. تا به پنج سالگی می‌رسد. در پنج سالگی دست چپ و راست را به او یاد بدهید و به سمت قبله سجده کردن را به او یاد بدهید. سمت‌ها و جهت‌ها را، این جهت سمت راست است، این جهت سمت چپ است، مقابل ما مثلاً شمال است، پشت‌سر ما جنوب است، و سمت قبله را که سمتی مقدس است و خداوند برای همه ملت‌ها قبله‌ای مشخص کرده است. **(وَلِكُلِّ وِجْهَةٍ هُوَ مُؤْتِيهَا)**⁵ برای امت‌ها قبله‌ای است.

پس از آن شستن دست و صورت و زمانی که بچه شش ساله شد، آرام آرام تمام یک نماز کامل، اذکار و افعالش را باید به این دختر و پسر بیاموزیم که در سن هفت سالگی یک نماز کامل بی‌عیب و نقص بخواند.

بنابراین برای آموزش نماز بچه‌ها برنامه‌ریزی کنیم.

8- نماز جماعت در خانه

امیرمؤمنان علی علیه السلام می‌فرماید: **(إِنَّ يَدَ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ)**¹، دست خدا با جماعت است. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود: «بهترین سفره، سفره‌ای است که جمعی به سمت غذا دست دراز می‌کنند». غذا خوردن تنهایی، خوابیدن تنهایی، سفر رفتن تنهایی را اسلام نمی‌پسندد². همچنین فرمود: دوتا بهتر از یکی است، سه تا بهتر از دوتا است، چهار تا بهتر از پنج‌تا، پنج‌تا بهتر از چهارتا، سعی کنید همیشه با اجتماعات باشیم³.

مرد عرب بادیه‌نشینی نزد پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمد و ماجرای خودش را تعریف کرد که من در روستایی زندگی می‌کنم که آنجا مسجد نیست. چند خانوار بیشتر نیستیم، من هستم و همسر و فرزندانم و چند کارگر. جمعیتی در آنجا نیست، ولی وقت نماز که می‌رسد، خودم اذان و اقامه می‌گویم، خانم و فرزندانم و آن کارگران به من اقتدا می‌کنند، آیا این جماعت است؟ پیغمبر او را تحسین و تشویق کرد و فرمود: بله!

گفت: گاهی وقت‌ها کارگرها در دور دست‌های آن مزرعه کار می‌کنند، وقت نماز که می‌رسد من اذان و اقامه می‌گویم، خانم و فرزندانم به من اقتدا می‌کنند. آیا این جماعت است؟ پیغمبر او را تحسین و تشویق کرد و فرمود: بله!

گفت: یا رسول الله گاهی وقت‌ها بچه‌ها به دنبال گاو و گوسفند و کارهای در مزرعه هستند و ما دو نفر بیشتر نیستیم، من و همسر! وقت نماز که می‌رسد، من اذان و اقامه می‌گویم و به نماز می‌ایستم و همسرم به من اقتدا می‌کنند. آیا این جماعت است؟ پیغمبر او را تحسین کرد و فرمود: بله!

گفت: گاهی همسر هم عذری دارد، من تنها می‌مانم وقت نماز که می‌رسد من اذان می‌گویم، اقامه می‌گویم و نماز می‌خوانم. پیغمبر فرمود: **(الْمُؤْمِنُ وَحْدَهُ جَمَاعَةٌ)**⁴ مؤمن به تنهایی جماعت است.

ما نیز چنین کاری کنیم. تا زمانی که دسترسی به مسجد داریم، اولویت اول با تأکيدات پیامبر و ائمه مسجد است. حتی الامکان خودمان به اتفاق اعضای خانواده به مسجد برویم. اما گاهی شرایطی به وجود می‌آید، مسجد در نزدیکی ما نیست، در یک روستایی هستیم، یا شرایطی است که باید مردم کمتر به مساجد رفت‌وآمد کنند، نمازهایمان را در خانه ولی به جماعت و در اول وقت بخوانیم.

امام جماعت هم دو شرط بیشتر ندارد، شرط‌های سختی هم نیست. یکی اینکه قرانتش صحیح باشد، قرانت‌هایمان را ولو به‌خاطر این موضوع هم شده تصحیح کنیم. دوم اینکه امام جماعت باید عادل باشد. یعنی کسانی که به این آقا اقتدا می‌کنند، باید او را عادل بدانند. عادل یعنی گناه کبیره نمی‌کند، گناه صغیره را هم تکرار نمی‌کند.

مهم نظر اقتداکنندگان هست. می‌گویند ما از این آقا گناهی ندیدیم، یا اگر گناهی داشته، توبه و استغفار کرده است. عدالت امام جماعت، با عدالت قاضی فرق می‌کند، با عدالت رهبر فرق می‌کند، با عدالت مرجع تقلید فرق می‌کند، عدالت امام جماعت خیلی سخت‌گیرانه نیست. قرانتش صحیح باشد و مأمومین او را عادل بدانند.

این نماز جماعت در خانه، چه تأثیرات عاطفی و معنوی خوبی دارد.

قبل از نماز چقدر خوب است که یکی از بچه‌ها اذان بگوید، اقامه بگوید. بعد از نماز بعضی از اعضای خانه تعقیبات نماز را بخوانند. خداوند نیایش جمعی را دوست دارد. چرا اینقدر نماز جماعت ثواب دارد؟ در حدیث می‌خوانیم: یک نفر به یک نفر اقتدا کند، ثوابش ۱۵۰ برابر می‌شود. دو نفر اقتدا کنند، ۶۰۰ برابر، سه نفر، ۱۲۰۰ برابر، چهار نفر ۲۴۰۰ برابر، پنج نفر، ۴۸۰۰ برابر، همین‌طور تا ده نفر و ده نفر بیشتر را نمی‌شود حساب کرد.^۵ این نشان می‌دهد که خداوند نیایش جمعی را، دعای جمعی را، نماز جماعت را خیلی دوست دارد.

سعی کنیم نمازها را با امام جماعت روحانی و در مسجد اقامه کنیم، اما جاهایی که هیچ چاره‌ای نیست، مثلاً جمعی هستیم و در یک پارکی هستیم، به مسجد دسترسی نداریم و یا در خانه هستیم، نمازهایمان را به جماعت بخوانیم که رحمت خدا را برای خودمان نازل خواهیم کرد.

۹- حق فرزند بر پدر و مادر

به شما عزیزان پیشنهاد می‌کنم که اگر برایتان امکان دارد، کتاب رساله حقوق از امام سجاد عَلَيْهِ السَّلَام را خریداری کنید و همیشه در خانه‌هایتان داشته باشید. این کتاب از آن کتاب‌هایی نیست که یکبار بخوانیم و به کناری بگذاریم. باید همیشه تا آخر عمر در خانه‌مان باشد و به‌عنوان درس زندگی پیوسته بخوانیم.

در این کتاب امام عَلَيْهِ السَّلَام به ما یاد داده که در این دنیا پنجاه حق بر عهده ما می‌باشد و ما متعهد و مسئولیم که این حقوق را ادا کنیم. اولین و بزرگ‌ترین کسی که به ما حق دارد، خداوند متعال، آفریدگار ماست. همان خدایی که آغاز ما، پایان ما، رزق و روزی ما، هدایت و سلامت ما با اوست. و بقیه حق‌ها را خداوند به ما فرموده که این‌ها حق هستند. اعلامیه حقوق بشر، مبنای ایدئولوژی ندارد. چه کسی گفته است که حق بشر این است. ما مسلمانان ادعایمان این است که وقتی می‌گوییم حق هست، خدا اعلام کرده است که حق است. خدایی که بر همه حق دارد.

یکی از حقوق پنجاه‌گانه، حق فرزندان به والدین است. همان‌طور که پدر و مادر بر بچه‌ها حق دارند، بچه‌ها هم به پدر و مادر حق دارند. ببینیم آن حقوق چیست، تا ما پدر و مادرها روشن‌تر بشویم.

می‌فرماید: **(وَ أَمَّا حَقٌّ وَلَدِكَ فَتَعْلَمُ أَنَّكَ مِنْكَ)** : حق فرزندان این است که بدانی او از تو و بخشی از توست. **(وَ مُضَافٌ إِلَيْكَ فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا بِخَيْرِهِ وَ شَرِّهِ)**؛ در این دنیای کوتاه پیوست تو است. مانند نامه‌هایی که پیوست دارد، ما هم پیوست داریم. پیوست‌های ما بچه‌های ما هستند، چه خوب باشند و چه بد، مال ما هستند، بچه ما هستند. **(وَ أَنْتَ مَسْئُولٌ عَمَّا وَ لَيْتَهُ)** ای پدر و ای مادر! تو مسئول اداره و تربیت این فرزندان هستی.

خوب چه‌کار باید کرد؟ **(مِنْ حُسْنِ الْأَدَبِ)** باید این فرزند را خوب تربیت کنی. حق او هست. هرچه کوتاهی کنیم، در دادگاه قیامت بچه‌ها از ما بستانکار خواهند بود. **(وَ الدَّلَالَةُ عَلَى رَبِّهِ)** بچه‌ها را به پروردگار پیوند بزنیم آنها را به خدا راهنمایی کنیم. شکوفایی خدانشناسی، خداگرایی، خداپرستی از حقوق بچه‌هاست. سرشت و فطرت بچه‌ها خداگراست. این پدر

و مادر هستند که باید محیطی را مناسب خداگرایی و خداپرستی آماده کنند. **(وَ الْمُؤْمِنَةُ لَهُ عَلَى طَاعَتِهِ فَيْكَ وَ فِي نَفْسِهِ)** بچه‌ها را بر طاعت خدا، درباره خودت و خودش، یعنی نماز خواندن و روزه گرفتن، حجاب داشتن و.... باید کمک کنیم. مثل اینکه در راه رفتن می‌گوید: «دستم بگیرت و پا به پا برد، تا شیوه راه رفتن آموخت» نماز خواندن هم مثل همان راه رفتن است، مثل تکلم است، پدر و مادر وظیفه دارند. بچه‌ها حق دارند. اگر در اقامه نماز بچه‌ها کم و کسری باشد، تقصیر به عهده پدر و مادر است. **(فَاعْمَلْ فِي أَمْرِهِ عَمَلٌ مَنْ يَعْلَمُ أَنَّهُ مُثَابٌ عَلَى الْإِحْسَانِ إِلَيْهِ وَ مُعَاقِبٌ عَلَى الْإِسَاءَةِ إِلَيْهِ)** ای پدر و ای مادر در کار تربیت فرزند، این‌طور باید فکر کنی که اگر درست عمل کردی، ثواب و اگر بد عمل کردی، عقاب در پی خواهد داشت. امیرالمؤمنین علیه‌السلام در نامه ۳۱ نهج‌البلاغه به پسرش امام حسن علیه‌السلام فرمود: **(وَ وَجَدْتُكَ بَعْضِي)** یافته‌ام تو را بخشی از خودم، **(بَلْ وَجَدْتُكَ كَلِّي)** نه تو بعضی از من نیستی، تو تمام وجود من هستی. **(حَتَّى كَأَنَّ شَيْئاً لَوْ أَصَابَكَ أَصَابَنِي)**، طوری شده است که اگر حادثه‌ای برای تو پیش بیاید، اگر مرضی برای تو پیش بیاید، انگار برای من پیش آمده است. حالا با این احساس می‌خواهم به تو وصیت کنم:

(فَاتِي أَوْصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ) تو را به پاکی و خداترسی دعوت می‌کنم.

(أَيُّ بَنِي وَ لُزُومِ أَمْرِهِ) ای فرزندم کاملاً فرمان‌بر خدا باش.

(وَ عِمَارَةَ قَلْبِكَ بِذِكْرِهِ) و اینکه دلت را با یاد خدا آباد کنی.

آری والدین باید با شیوه‌های مختلف، با گفتار، با نامه، با رفتار، این حق فرزندان را ادا کنند.

10- پندهای لقمان به فرزندش

از صحنه‌هایی که خدا خیلی دوست دارد، صحنه گفتگو و حرف زدن پدر و مادرها با بچه‌ها و موعظه کردن آنان است. یعنی حرف‌های خوب، با زبان خیرخواهی و دلسوزی، نه با زبان درشت. حتی حرف‌های استدلالی و منطقی، اما با رنگ عاطفی. این را در فارسی پند و در عربی موعظه می‌گوییم. یک نمونه‌اش را خدا در قرآن آورده است: در سوره لقمان از موعظه حضرت لقمان به فرزندش یاد شده تا از آن الهام بگیریم که چطور با بچه‌هایمان حرف بزنیم.

آیه ۱۲ سوره لقمان چنین می‌فرماید: **(وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ)** ما به لقمان حکمت دادیم. آن حکمت چه بود؟ **(أَنْ اشْكُرَ لِلَّهِ)** خدا را شکر کن. **(وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ)** تشکر از خدا، نه اینکه خدا به تشکر ما نیاز دارد، بلکه این تشکر به نفع خود ماست. **(وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ)** و هرکس که ناسپاسی کند، خداوند بی‌نیاز ستوده است.

آیه ۱۳ چنین می‌فرماید: **(وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ)** و یاد کن آن‌گاه که لقمان به پسرش گفت: **(وَهُوَ يَعِظُهُ)** درحالی‌که با سوز و گداز و مهربانی، او را پند می‌داد. حضرت لقمان در سه بخش با پسرش سخن می‌گوید: بخش اول مسائل عقیدتی، توحید و معاد است. بخش دوم مسایل عبادی، نماز و امر به معروف و نهی از منکر است و بخش سوم مسایل اخلاقی است.

لقمان به پسرش با مهربانی و دلسوزی گفت: **(يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ)**، عزیزم برای خدا شریک قایل نشو. **(إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ)**، حقیقت این است که شرک ظلم بزرگی است. اول از یکتایی خدا شروع کرد. آری به سراغ غیر خدا رفتن ظلم است؛ ظلم به خدا، ظلم به خود و ظلم به معبودهای دروغین.

پس از توحید درباره معاد موعظه می‌کند که این بچه از کوچکی بداند که بعد از مردن حیاتی و حساب و کتابی هست. **(يَا بُنَيَّ)** این واژه بار عاطفی دارد. معادل فارسی آن می‌شود: عزیزم.

حقیقت این است که **(إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ)** خردل دانه گیاهی مانند ارزن است. اگر به وزن یک دانه ارزن **(فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ)** در یک دره‌ای باشد، **(أَوْ فِي السَّمَوَاتِ)** یا در آسمان‌ها باشد، **(أَوْ فِي الْأَرْضِ)**، یا در زمین باشد، **(يَأْتِ بِهَا اللَّهُ)**، خداوند آن را حاضر می‌کند. به این اندازه کار خوب یا بد بکنی، گم نمی‌شود. عزیزم مراقب کارهایت باش. کارهایت را خداوند می‌آورد و حساب‌کشی می‌کند. **(إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ)**، خداوند نکته‌سنج و باخبر است.

به آیه ۱۷ سوره لقمان می‌رسیم که درباره نماز است. **(يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ)** عزیزم، نماز به‌پا دار. **(وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ)** در مسایل اجتماعی هم دخالت کن. به خوبی‌ها دستور بده. **(وَأَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ)** از زشتی جلوگیری کن. **(وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ)** از همین کوچکی یاد بگیر و در مقابل حوادث ایستادگی کن و خودت را نیاز. **(إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ)** این‌هایی که برایت گفتم از مهم‌ترین چیزهاست، یا این امر به‌معروف و نهی از منکر احتیاج به اراده بزرگی دارد.

در آیه ۱۸ به مسایل اخلاقی می‌رسیم: **(وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ)**، از روی تکبر رویت را از مردم نگردان. **(وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا)**، مغرورانه روی زمین راه نرو. **(إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ)**، خداوند آدم‌های متکبری که فخر می‌فروشند را دوست ندارد.

آیه ۱۹ می‌فرماید: **(وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ)** در راه رفتنت اعتدال را رعایت کن. **(وَاعْصِضْ مِنْ صَوْتِكَ)** و در سخن گفتن داد نزن و صدایت را پایین بیاور. **(إِنَّ أَكْثَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ)** بدترین صداها، صدای الاغ است. انسان در حرف زدن و صدا زدن باید رعایت صوت را بکند که نشانه شخصیت اوست.

در این درس می‌خواستیم بگوییم خداوند گفتگوی صمیمانه والدین و فرزندان را دوست دارد.

-11 نماز، شکرانه فرزند صالح

به نظر شما دختر بهتر است یا پسر؟ قرآن کریم درباره فرزند این کلمات را به‌کار برده است: «هدیه»، «هبه»، «و» عطیه «؛ یعنی هدیه، بخشش و جایزه. بچه‌های ما هدایای خدا هستند. در سوره شوری می‌خوانیم که خداوند به بعضی دختر، به بعضی پسر به بعضی هر دو را عطا می‌کند و به بعضی هیچ‌کدام. او خدای ما و خالق ما و حکیم است. **(لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِمَّا نَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ أَوْ يَرْوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ)**^۱، مالکیت و حاکمیت آسمان‌ها و زمین از آن خداست هر چه را بخواهد می‌آفریند، به هر کس اراده کند دختر

می‌بخشد و به هر کس بخوهد پسر یا (اگر بخوهد) پسر و دختر - هر دو - را برای آنان جمع می‌کند و هر کس را بخوهد عقیم (نازا) می‌گذارد، زیرا که او دانا و توانا است.

جالب اینکه اول نام دختر را آورده است، بعد نام پسر.

شخصی ناراحت نزد امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام آمد و گفت: خدا چهارمین دختر را هم به ما داد. حضرت پرسید: اعتراض داری؟ به نظر تو این تقسیم دختر و پسری دست چه کسی باشد، خوب باشد؟ دست خدا یا بندگان؟ او هم فکری کرد و گفت: باید دست خدا باشد، او به هر چیزی عالم است. فرمود: خوب حالا هم دست خدا بوده است. قرآن می‌فرماید: چه بسا دختری که از پسر بهتر است.

به بچه‌هایمان با این چشم نگاه کنیم که هدایای خدا هستند. دختر باشند، یا پسر، رحمت و نعمت خدا هستند. ما در برابر این لطف و هدیه خدا باید چه کاری کنیم؟ چه وظیفه‌ای داریم؟

باید بدانیم که شکرانه فرزندان، نماز است. بهترین چیز برای تشکر از خدا نسبت به اینکه خدا به ما فرزند داده است، این است که نماز بخوانیم. زیرا در سوره کوثر می‌خوانیم: **(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ)** ای پیامبر ما به تو کوثر، فاطمه، خیر کثیر را دادیم. همه هدایت‌های عالم تا پایان تاریخ توسط چهارده معصوم صورت گرفته و می‌گیرد. یازده نفر از آن چهارده معصوم فرزندان فاطمه زهرا سَلَامُ اللَّهِ عَلَيْهَا هستند. این کوثر است. ای پیامبر! ما به تو کوثر دادیم. گویا پیغمبر سؤال می‌کند، پروردگارا من چه باید کنم؟ می‌فرماید: **(فَصَلِّ)** تشکر خودت را با نماز و با رابطه با خدا نشان بده. **(فَصَلِّ لِرَبِّكَ)** نمازت هم باید خالصانه باشد، نه برای خوشایند این و آن. فقط از روی اخلاص برای پروردگارت نماز بخوان. **(وَأَنْحَرْ)** یک شکر دیگر هم باید بکنی و آن اینکه به بینوایان برسی. به بیچاره‌ها رسیدگی کنی و قربانی کنی. قربانی هم مرغ نه! گوسفند نه! این هدیه چون خیلی قیمت دارد، باید شتر قربانی کنی. این یک مثال است. یعنی چقدر بچه‌هایمان برایتان قیمت دارند؟ زیاد برایشان صدقه بدهید. صد تومان و پانصد تومان و هزار تومان نه! قربانی‌های بزرگ برای سلامتی بچه‌هایمان، برای هدایت بچه‌هایمان، برای خوشبختی بچه‌هایمان انجام دهید.

پیامبر عزیز ما پسر هم داشت که از دنیا رفتند. حکمت و مشیت خداوند این بود که یک دختر یادگار پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ باشد. یک کسی بود، ده یازده پسر داشت و همیشه به پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ طعنه می‌زد که او ابتر است، یعنی نسلش ادامه پیدا نمی‌کند. همه فرزندان او در زمان حیاتش هرکدام به یک مرضی گرفتار شده و مردند. خداوند پاسخ داده: **(إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبْتَرُ)** او که به تویی احترامی می‌کند، دم‌بریده و منقطع است.

آری نماز بهترین نوع تشکر از خداست، به شکرانه داشتن فرزندان خوب و عزیز با نماز از خدا تشکر کنیم.

12- پاداش و الدین دلسوز

قرآن کریم در دو سوره رازی از رازهای بهشت رفتن و جهنم رفتن را رونمایی می‌کند. ابتدا در سوره مدثر آیات ۴۳ تا ۴۶ می‌فرماید: از جهنمی‌ها هم پرسیده می‌شود که چه شد به جهنم افتادید؟ **(مَا سَأَلَكُمْ فِي سَفَرٍ)** جهنمی‌ها اولین جوابی که می‌دهند می‌گویند: ما اهل نماز نبودیم. **(لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ)** بعد می‌گویند: **(وَلَمْ نَكُ نَطْعُمُ الْمَسْكِينِ)** ما نسبت به بیچاره‌ها بی تفاوت بودیم. آن‌گاه می‌گویند: **(وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ)** همرنگ جماعت شدیم. و در پایان این پاسخ را می‌دهند که **(وَكُنَّا نُكذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ)**^۱ قیامت را انکار می‌کردیم. این سرنوشت جهنمی‌ها.

از طرفی در سوره طور آیات ۲۵ تا ۲۷ راز بهشت رفتن بهشتیان را برملا می‌کند و می‌فرماید: از بهشتیان می‌پرسند: چه شد که به بهشت آمدید؟ **(قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلَ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ)** پاسخ می‌دهند: ما قبل از این زمانی که در دنیا بودیم، نسبت به خانواده خود دلسوز بودیم. شفقت؛ مهربانی همراه با دلسوزی است (دلیل آنکه ما بهشت آمدیم این بود که نسبت به خانواده خود ترسان بودیم. مشفق بودیم. دلسوز بودیم. دغدغه داشتیم و دلواپس بودیم. بچه‌ها را رها نکردیم و در این دنیای پرغوغا، با اینترنت و ماهواره و عکس و فیلم و کلیپ و شوخی و جدی... هرکاری می‌خواهند بکنند.

با سوز پدران و با عشق مادران بچه‌ها را خوب اداره کردیم. خدا هم بر ما منت گذاشت و ما را از عذاب سوزان حفظ کرد. **(فَمَنْ أَلَّهَ عَلَيْنَا وَوَقَّانَا عَذَابَ السَّمُومِ)**. دوباره می‌گویند که این بهشت مزد کاری است که در دنیا کرده‌ایم. **(إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلَ نَدْعُوهُ)**^۲ در دنیا ما خدا را صدا زدیم. از خدا کمک خواستیم. خودمان پاک ماندیم. بچه‌هایمان را با خدا پیوند زدیم. یکی از ویژگی‌های خانواده‌های صالح و مؤمن دلسوزی و خیرخواهی و مهربانی همراه با سوز و گداز است.

شخصی به محل کارم آمد و خیلی گریه کرد و گفت: سه تا بچه دارم هر سه معتاد هستند. خواب و آسایش ندارم، خیلی متأثر شدم. بچه‌هایمان رها نشوند. بچه‌هایمان به دعا، نظارت، همکاری، همراهی و همفکری ما نیاز دارند. اگر این‌ها مراعات شد، کل اعضای خانواده در بهشت مستقر خواهند بود.

در همین سوره می‌فرماید: ما اعضای خانواده را در کنار هم در بهشت قرار می‌دهیم. بچه‌ها را با پدر و مادر و جمعی که در دنیا کنار هم بودند. در آنجا هم کاری می‌کنیم که خوش باشند. **(وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ)**^۳ کسانی که ایمان آوردند و فرزندان‌شان به پیروی از آنان ایمان اختیار کردند، فرزندان‌شان را (در بهشت) به آنان ملحق می‌کنیم.

13- نقش ویژه مادر

یک خبر خوش برای مادرها. پژوهش‌ها نشان می‌دهد بیشتر کسانی که نمازخوان شداند، از خانه بوده است، در خانه هم بیشتر از مادر بوده است و این نشان می‌دهد مادر نقش ویژه دارد و مسئولیت خانم‌ها را این تحقیقات سنگین می‌کند. شخصی از پیغمبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ پرسید: به چه کسی خوبی کنم؟ فرمود: به مادرت. پرسید: بعد از مادر؟ فرمود: به مادرت. سه‌باره پرسید: بعد از مادر، فرمود: به مادرت. بار چهارم پرسید: فرمود به پدرت. این تأکید ویژه نسبت به مادر حکمت دارد.

حضرت امام خمینی که رضوان خدا بر او باد، دو گروه را به انبیا تشبیه کرده است؛ یکی معلمین و دیگری مادرها، مادر نقش ویژه در نمازخوان شدن بچه‌ها دارد. بچه‌ها سال‌های طلایی عمرشان را نزد مادر هستند. سال‌هایی که صفحه دل و ذهن آنها تأثیرپذیری دارد، این‌ها نزد مادر در دامن مادر هستند.

امام حسن مجتبی عَلَيْهِ السَّلَام تعریف می‌کند، نیمه‌های شب با صدای آهنگ نماز مادرم بیدار می‌شدم و نماز شب مادرم را تماشا می‌کردم. در قنوت نماز شب می‌خواست به چهل نفر دعا کند، خوب گوش می‌کردم اسم‌هایی که مادرم می‌برد چه کسانی هستند؟ بعد از نماز از مادرم پرسیدم که مادر جان به خودمان دعا نکردی؟ مادر این را فرمود: **(الجار ثم الدار)!** عزیزم اول همسایه بعد خودمان. می‌بینید که پس از سال‌ها آهنگ نماز مادر در گوش فرزند مانده است.

سالار شهیدان حضرت امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام روز عاشورا که تنهای تنها شد و یک تنه بار سنگینی مصیبت را به دوش می‌کشید، چنانکه در زیارت عاشورا می‌خوانیم: مصیبتی که سنگینی‌اش بر آسمان‌ها سخت بود، آمد با پسرش زین العابدین عَلَيْهِ السَّلَام خداحافظی کند و به سمت میدان شهادت برود. سینه پسرش را به سینه خودش چسباند و فرمود: عزیزم، یک دعایی را مادرم به من یاد داده که در مشکلات این دعا را بخوان، اکنون می‌خواهم آن را به تو تعلیم دهم. **(بحق یس والقرآن الحکیم وبحق طه والقرآن العظیم یا من یقدر علی حوائج السائلین، یا من یعلم ما فی الضمیر، یا منفسا عن المکروبین، یا مفرج عن المغمومین، یا راحم الشیخ الکبیر، یا رازق الطفل الصغیر، یا من لایحتاج الی التفسیر صل علی محمد وآل محمد، وافعل بی کذا وکذا)** سپس او را می‌بوسد و وداع می‌کند.²

ترجمه دعا: به حق «یس» و قرآن کریم، و به حق «طه» و قرآن با عظمت، ای کسی که در برآوردن حاجت حاجت‌مندان توانایی، ای کسی که از درون افراد خبر داری، ای برطرف‌کننده گرفتاری‌ها، ای شادی‌بخش کسانی که غم‌زده‌اند، ای کسی که به افراد پیر ترحم می‌کنی، ای کسی که روزی طفل کوچک را می‌دهی، ای کسی که به تفسیر احتیاج نداری، بر محمد و آلش درود فرست.

اینها تأثیرات مادر است.

مادرها قدر خودشان را بدانند. در روز قیامت یک مراسمی برای قدردانی از پدرها و مادرها برگزار خواهد شد، بچه‌ها روی تختی می‌آیند و در پیشگاه خدا اعلام می‌کنند: پروردگارا، این مادرم بود مرا نمازخوان کرد، این پدرم بود مرا نمازخوان کرد. آنگاه از جانب خدای مهربان لباس‌های فاخر بر تن آن‌ها می‌پوشانند و تاج کرامت بر سرشان می‌گذارند.

«**حَنَّهُ**» همسر عمران، مادری است که قصه‌اش در قرآن در سوره آل عمران آمده است. مادر بچه‌دار نمی‌شد، با خدا راز و نیاز می‌کرد، چشمش به لانه پرنده‌ای افتاد که آن پرنده به جوجه‌هایش دانه می‌داد. دلش شکست، شوهرش عمران هم با خدا راز و نیاز کرد، تا اینکه دعایشان مستجاب شد و این مادر باردار شد. هنوز بچه‌ای به دنیا نیامده بچه را نذر مسجد کرد. قرآن کریم این نقش را برجسته کرده می‌فرماید: **(إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ)**³، یاد کنید وقتی که مادر گفت: پروردگارا نذر می‌کنم این بچه را که از همه کارها رها باشد و در خدمت مسجد باشد.

اسماء بنت عمیس دوست فاطمه زهرا **سَلَامُ اللَّهِ عَلَيْهَا** این را تعریف کرده که روز آخر عمر حضرت صدیقه طاهره درحالی که خیلی نحیف شده بود، به من فرمود: مقداری آب گرم کن. آب گرم کردم، خودش را شست‌وشو داد، فرمود: عطر نمازم را بیاور و سجاده نمازم را پهن کن. دست به دعا برداشت. خدا را قسم داد به انبیاء به پیامبر خاتم، به بچه‌هایی که به‌زودی از مادر جدا می‌شوند. از خدا چه می‌خواست؟ خدایا گنهکاران شیعیانم و شیعیان فرزندانم را ببخش. **(إِلَهِي وَسَيِّدِي أَسْأَلُكَ بِالَّذِينَ اصْطَفَيْتَهُمْ وَبِكَاءِ وَلَدِي فِي مُفَارِقَتِي أَنْ تَغْفِرَ لِعَصَاةِ شِيعَتِي وَ شِيعَةِ ذُرِّيَّتِي)**⁴. این‌ها نقش مادر است. از نقش مادرها غافل نشویم.

14- از خود شروع کنیم

خیلی‌ها می‌پرسند: نماز بچه‌ها را از کجا شروع کنیم؟ با چه شیوه‌ای درست کنیم؟ پاسخ این است که از خودمان شروع کنیم. ما وقتی به کاری علاقه‌مند می‌شویم و اهمیت می‌دهیم، به‌طور اتوماتیک بچه‌ها هم به ما نگاه می‌کنند و از ما الگو می‌گیرند همان را می‌آموزند.

امام صادق **عَلَيْهِ السَّلَام** فرمود: به غیر از زبان، با رفتارشان به بچه‌ها نماز خواندن را تعلیم بدهید. **(كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِغَيْرِ أَسْنَانِكُمْ)**¹

قرآن کریم انتقاد می‌کند از کسانی که حرفی را می‌زنند که خودشان عمل نمی‌کنند. می‌فرماید: **(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ)** چرا حرفی را می‌زنید که خودتان عمل نمی‌کنید. **(كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ)**² گناه بزرگی است، خدا را به خشم می‌آورد که چیزی را بگویند که به آن عمل نمی‌کنید.

به نظر شما یک پدر سیگاری وقتی به بچه‌اش می‌گوید: سیگار نکش، تأثیر دارد!؟

فرزند به نماز خواندن پدر و مادر نگاه می‌کند، پدر من به وقت نماز حساس است. مادر من به لباس‌هایی که وقت نماز می‌پوشد، حساس است؛ یک چادر تمیز و قشنگ، سجاده مرتبی می‌اندازد. پدر و مادر من وقتی وضو می‌گیرند، مسواک می‌زنند و موها را شانه می‌زنند، از عطر استفاده می‌کنند. به همین رفتارها در وقت نماز حساس باشیم، به نظافت و آراستگی حساس باشیم، همین‌ها بدون گفتن، در بچه‌ها اثرگذار است. موسی بن جعفر عَلَيْهِمَا السَّلَام فرمود: شیعیان ما در سبک زندگی چند ویژگی دارند: یکی آنکه برای نمازشان سجاده دارند. اگر بچه‌هایمان سجاده ندارند، سجاده بخریم. یا اگر سجاده داریم و استفاده نمی‌کنیم، فقط در مهمانی‌ها استفاده می‌کنیم، همیشه استفاده کنیم.

یکی دیگر آنکه انگشتر به دست دارند. شیعه در سبک زندگی طبق فرموده امام هفتم عَلَيْهِ السَّلَام یک انگشتر دارد. خانم‌ها و آقایان، دخترها و پسرها، انگشتر عقیق در ثواب نماز تأثیرگذار است، فیروزه در ثواب نماز تأثیرگذار است. این‌ها از آداب مسلمانی و از آداب شیعه بودن است.

سوم اینکه تسبیح دارند. امام فرمود: شیعیان ما همراه خود تسبیح تربتی دارند که تسبیحات فاطمه زهرا سَلَامُ اللَّهِ عَلَيْهَا را با آن می‌گویند. چه بهتر که تسبیح تربت امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام باشد. **(لا تستغنی شیعتنا عن أربع: ... وسبحة من طین قبر ابي عبدالله علیه السلام)**³.

این‌ها نمادهایی است که وقتی ما سجاده داریم، وقتی پدر و مادر به وقت نماز حساس هستند، قنوت‌های عاشقانه می‌گیرند، این بچه نگاه می‌کند پدر من چه حس خوبی دارد و پدرم با چه آهنگی نماز می‌خواند و گاهی اشک می‌ریزد.

پس از کجا نماز بچه‌ها را شروع کنیم؟ از خودمان. اگر می‌خواهیم بچه‌های ما نظافت را رعایت کنند، خودمان رعایت کنیم. اگر می‌خواهیم بچه‌های ما اهل ورزش باشند، خودمان ورزش کنیم. اگر می‌خواهیم بچه‌های ما اهل کار و تلاش باشند، خودمان انسان‌های فعالی باشیم. اگر می‌خواهیم بچه‌های ما عاشق نماز باشند، خودمان عاشق نماز باشیم. خدا آن ودیعه را به بچه‌ها منتقل می‌کند.

روزی امام حسن مجتبی عَلَيْهِ السَّلَام به معاویه فرمود: علت بدی‌های تو و انحطاط اخلاقی تو، مادر و مادر بزرگت است. امام عَلَيْهِ السَّلَام گراف نمی‌گوید، بچه‌های ما آینه تمام‌نمای وجود ما هستند. از خودمان شروع کنیم و خدا این پیام را به دل آن‌ها می‌اندازد.

-15 آموزش عملی نماز به فرزندان

چطور نماز را به فرزندانمان آموزش بدهیم؟

پیامبر عزیز و امامان معصوم پاسخ فرموده‌اند: آموزش عملی. چرا که آموزش تئوری اشکال پیدا می‌کند و ممکن است بچه‌ها چند جور بفهمند یا دقیق نفهمند، اما آموزش عملی، از خطا به دور و به الگو گرفتن نزدیک است. از پیامبر

اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ پرسیدند: یا رسول الله، شما بفرمایید چطور نماز بخوانیم؟ آن حضرت می‌فرمودند: **(صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أَصَلِّي)**،¹ به من نگاه کنید چطور نماز می‌خوانم، شما هم آنگونه بخوانید. ما به این روش، آموزش عملی می‌گوییم. تنها با سخن و بیان نه، انجام بدهیم. از امام باقر و امام صادق عَلَيْهِمَا السَّلَام می‌پرسیدند که وضوی رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ چگونه بوده است؟ (الآن وضویی که شیعه‌ها می‌گیرند با وضویی که سنی‌ها می‌گیرند با هم فرق دارد.) امام توضیح نمی‌دهد، بلکه می‌فرماید: ظرف آب و تشتی بیاورید. و بعد یک وضوی عملی انجام می‌دادند.

خوشبختانه در مدارس ما معلمان سوم ابتدایی سال‌هاست با کمال افتخار وظیفه خود می‌دانند آموزش عملی نماز را به دانش‌آموزان انجام بدهند. خوشا به حال افرادی که این‌گونه عمل می‌کنند. یادمان باشد قبل از معلم‌ها آنچه حتماً روز قیامت خواهند پرسید، پدر و مادرها هستند. پدر و مادرها آموزش نماز را از وضو گرفتن تا پایان نماز به‌صورت عملی نه تئوری انجام دهند.

روزی امیرمؤمنان علی عَنِهِ السَّلَام به پسرش که ده دوازده ساله بود به‌نام محمد حنفیه، (اسم مادرش حنفیه بود و به مادرش نسبت می‌دهند، (فرمود: پسرم مقداری آب بیاور. مقداری آب آورد. فرمود: عزیزم، این‌گونه وضو بگیر و شروع می‌کند به آموزش عملی وضو.

پسر، ابتدا به آب که رسیدی از خداوند برای نعمت آب تشکر کن.

قبل از وضو دست‌هایت را تا مچ بشوی و بگو: **(اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ)**، پروردگارا مرا از توبه‌کنندگان و از پاکیزگان قرار بده. هم ظاهر از آلودگی پاک باشد، هم دلم از گناه پاک باشد.

فرزندم، عزیزم، پسر، صورتت را که می‌شویی، بگو: خدایا در روز قیامت مرا از روسفیدان قرار بده و از روسیاهان قرار نده. قرآن می‌فرماید: روز قیامت بعضی روسفید و بعضی روسیاه وارد محشر می‌شوند. در حقیقت پدر به پسرش یاد می‌دهد در وضو از قیامت یاد کن.

پسر دست راستت را که می‌شویی، بگو: خدایا کارنامه علم را به دست راستم بده، که رستگاران این‌گونه هستند. **(فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَؤُلَاءِ أَقْرَبُوا كِتَابِيَةَ)**² روز قیامت آن‌هایی که کارنامه عملشان به دست راستشان است، می‌گویند: اهالی محشر بیاوید کارنامه مرا ببینید و بخوانید. **(فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ. فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ. فُطُوفُهَا دَائِمَةٌ)**³، این‌ها در شادمانی و رضایت‌مندی به‌سر می‌برند و در بهشت جای دارند.

عزیزم، نور چشمانم، دست چپت را که می‌شویی، بگو: خدایا کارنامه مرا در دست چپم قرار نده، چون آدم‌های بد کارنامه‌شان به دست چپشان است، نمرات بد دارند، مایه سرافکندگی و شرمساری آن‌هاست و سرانجام به‌سوی جهنم کشانده می‌شوند. **(وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتِ كِتَابِيَةَ... خُذُوهُ فَغُلُّوهْ ثُمَّ الْجَحِيمِ صَلُّوهْ)**⁴.

پسر، وقتی سرت را مسح می‌کنی، بگو: خدایا سرتاپا مرا غرق در رحمت خود کن. **(اللَّهُمَّ عَشَّنِي بِرَحْمَتِكَ)**

عزیزم، وقتی پاهایت را مسح می‌کنی، بگو: خدایا قدم‌هایم را بر پل صراط ثابت بدار و مرا به سلامت به بهشت برسان. روی جهنم پل باریکی به‌نام صراط است که خیلی‌ها از روی آن پایین می‌افتند. در وضوی نماز از آن پل یاد می‌کنیم.

پسرم هر وقت پاهایت را مسح می‌کنی، به خدا بگو: خدایا آن روزی که همه قدم‌ها روی پل صراط می‌لغزند، قدم‌های مرا ثابت بدار و مرا به سلامت به بهشت برین وارد کن. این نمونه آموزش عملی نماز است.²

از این روایت معلوم می‌شود که پدر و مادرها برای آموزش احکام به بچه‌هایشان وظیفه ویژه‌ای دارند. از الان باید خودمان را آماده کنیم که بتوانیم با سرعت و سلامت از آن پل رد شویم.

16- ویژگی‌های دختران

پیامبر عزیز اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به جامعه اسلامی سفارش می‌کرد که به دختردارها توجه ویژه کنند. آن حضرت می‌فرمود:

«بهترین فرزندان شما دختران هستند!»¹

«هر کس که دختری دارد، خداوند یاری‌دهنده او، برکت‌بخش به او و آمرزنده او خواهد بود.»²

«مهر ویژه خداوند بر پدر دختران باد. دختران مبارک و دوست‌داشتنی‌اند و پسران بشارت‌دهندگانند و دختران باقیات صالحات هستند.»³

«هر خانه‌ای که در آن دختر باشد، هر روز دوازده برکت و رحمت از آسمان ارزانی‌اش می‌شود و زیارت فرشتگان از آن خانه قطع نمی‌گردد، درحالی‌که در هر شبانه‌روز برای پدر آن دختران عبادت یک‌سال نوشته می‌شود.»⁴

«هر کس سرپرستی دو یا سه دختر را داشته باشد، با من در بهشت خواهد بود.»⁵

«خدای متعال به آن‌هایی که دختر دارند، نظر خاصی دارد.» همچنین می‌فرمود: «خوشا به حال مردی که اولین فرزندش دختر باشد.» و خداوند دختر عزیزی به آن حضرت داد که در قرآن او را کوثر نامید.

در روایات آمده است: به پیامبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بشارت تولد دختری دادند. حضرت با نگاهی به چهره اصحاب دریافت که آن‌ها از این خبر ناخرسندند؛ از این روی فرمود: «شما را چه شده، گلی به من داده شده که او را ببویم و روزی اش بر عهده خداوند متعالی است.»⁶

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام فرمود: «آنگاه که مردی صاحب دختری شد، خداوند فرشته‌ای به‌سوی نوزادش روانه می‌کند که بال بر سر و سینه او کشد و گوید: کودکی ضعیف آفریده شده است. اتفاق‌کنندگان بر او از سوی خداوند یاری خواهد شد.»⁷

از نظر شرعی، دخترها زودتر از پسرها به تکلیف می‌رسند. این یعنی استعداد آن‌ها در مسئولیت‌پذیری و انجام تکالیف الهی زودتر از پسرها شکوفا می‌شود. خداوند دخترها را زودتر از پسرها شایسته دانسته و به آن‌ها مسئولیت سپرده است.

خدای مهربان یک سوره را در قرآن به نام یک دختر، «مریم» یعنی عبادت‌کننده نامیده و در آن سوره بیشتر از عبادت این دختر تعریف کرده است. خداوند در توصیف حضرت مریم در قرآن می‌فرماید: **(كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ**

عِنْدَهَا رِزْقًا، هرگاه زکریای پیامبر **صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** بر حضرت مریم وارد می‌شد، او را در حال عبادت و نماز می‌دید و کنار سجده‌اش غذایی آماده می‌یافت. یک دختر کم سن و سال آنقدر اوج گرفته و دلش با خدا صاف شده است. وقتی نماز می‌خواند در کنار سجده او غذایی از بهشت و غذایی آسمانی برایش می‌آمد. حضرت زکریا **عَلَيْهِ السَّلَام** تحت تأثیر کمال معنوی این دختر قرار گرفت و پرسید: این خوردنی‌ها از کجا آمده است؟ مریم جواب می‌داد که این از جانب خداست، همانا خدا به هر کس خواهد روزی بی‌حساب دهد... **(هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ)**.

حضرت زکریا که شوهرخاله مریم بود و فرزندی نداشت، با دیدن این کمالات دلش شکست و همان‌جا از خدا درخواست فرزند کرد، دعایش مستجاب و خداوند به او فرزندی به‌نام یحیی عطا کرد.

آری دختر می‌تواند به مقامی برسد که مخاطب خداوند متعال قرار بگیرد. فرشتگان به او خطاب می‌کنند: **(يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ)**⁹، ای مریم، خداوند تو را برگزیده و تو را پاکیزه قرار داده و تو را سرآمد و برجسته‌ترین زنان عالم قرار داده است.

و همچنین خطاب می‌کنند: **(يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ)**¹⁰، ای مریم، فروتنی کن در پیشگاه خدا، (قنوت یعنی اطاعت و فروتنی) و سجده کن و با رکوع‌کنندگان رکوع به‌جا آور.

لذا خدای بزرگ این دختر و پسرش را آیت‌الله یعنی نشانه بزرگ خود نامیده است. **(وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ)**¹¹. باید مواظب عبادت و نماز و روزه همه بچه‌ها و به‌ویژه دختران باشیم. دخترها را بیشتر و بیشتر برای بندگی خدا آماده کنیم و بدانیم که اگر دخترها درست تربیت شوند، نسل‌های آینده در دامن آن‌ها تربیت می‌شوند. رضوان خدا بر روح بلند بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی **رَضَوُاُ اللهُ عَلَيْهِ** که فرمود: «از دامن زن، مرد به معراج می‌رود»¹². و شغل زنان، شبیه شغل انبیا است.

در حدیث داریم: «ثواب تربیت یک دختر، برابری می‌کند یا فضیلت دارد بر ثواب تربیت هفت پسر. دختردارها به خودشان ببالند.»

از امامان معصوم نقل شده است که ما دخترانمان را از پنج سالگی و پسران را از شش سالگی برای نماز آماده می‌کنیم، شما یک سال دیرتر، دختران را از شش سالگی و پسران را از هفت سالگی، برای نماز آماده کنید.

خداوند متعال ویژگی‌هایی را در وجود دختران قرار داده و قابلیت‌هایی عطا کرده است، که بهتر است ما از این ظرفیت استفاده کنیم.

17- بیدار کردن اهل خانه برای نماز

از آیات قرآن کریم و روایات استفاده می‌شود که در بین نمازهای شبانه‌روزی نماز صبح از اهمیت خاصی برخوردار است. صبح زمانی است که بارها قرآن به آن اهمیت داده و سوگند یاد کرده است. مانند: **(أَقِمِ الصَّلَاةَ لِنُذُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَ قُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا)**¹، نماز را از زوال خورشید (هنگام ظهر) تا نهایت تاریکی شب [نیمه شب] برپادار و همچنین قرآن فجر [نماز صبح] را، چرا که نماز صبح، مشهود (فرشتگان شب و روز) است.

از جمله سؤالاتی که پدر و مادرها می‌پرسند، این است که ما با نماز صبح بچه‌ها چه کنیم؟ بیدار شدن بچه‌ها خیلی سخت است، با چه شیوه‌ای آنان را به نماز صبح علاقه‌مند کنیم؟

خواب یکی از نعمت‌های خدا و برای آرامش انسان است. قرآن کریم می‌فرماید: **(وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا)**²، خواب را برای آرامش شما قرار دادیم. یا در سوره روم می‌فرماید: **(وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامَكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ)**³، این خواب شما در روز یا شب از نشانه‌های پروردگار است. انسان احتیاج دارد به استراحت، ولی خوب بیدار شدن از خواب شیرین هم مهم است. مخصوصاً بیدار شدن از خواب برای عبادت. قرآن می‌فرماید: کسی که در دل شب پهلویش را از رختخواب می‌کند و به عبادت می‌ایستد، پاداش چنین کس را جز خدا نمی‌داند. **(تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ)**⁴. از این معلوم می‌شود برخاستن برای عبادت، کار سختی است. معمولاً کارهای سخت پاداش‌های بزرگ دارد.

حالا با بچه‌ها چه کنیم؟ پیامبر عظیم‌الشان اسلام صبح‌ها که بلند می‌شدند، بچه‌هایش را با بوسیدن و با نوازش کردن بیدار می‌کردند. با مهربانی و محبت نه با تندى و خشونت و فریاد! بچه‌ها باید خاطره خوشی از نماز صبح کودکی خود داشته باشند.

خانم زهرا مصطفوی دختر امام، چنین نقل می‌کند:

«حضرت امام غالباً دیگران را با عمل، نه با کلام، به ادای فرایض دعوت می‌کردند. همواره سعی داشتند کلام حق را با حلاوت و شیرینی و آرامش و ملاحظت قرین سازند. هرگز در این خصوص به عتاب متوسل نمی‌شدند و عبادت خدا و انجام واجبات را در نظر دیگران سنگین و طاقت‌فرسا جلوه نمی‌ساختند. همسر به جهت عادت خانوادگی، دخترم را از خواب صبحگاهی بیدار می‌کرد و به نماز وامی‌داشت. امام وقتی از ماجرا خبردار شدند، برایش پیغام فرستادند که: چهره شیرین اسلام را به مذاق بچه تلخ نکن. این کلام آنچنان مؤثر افتاد و اثر عمیقی بر روح و جان دخترم به‌جای گذاشت که بعد از آن خودش سفارش می‌کرد که برای اقامه نماز صبح، به‌موقع بیدارش کنیم»⁵.

تقریباً همه فقیهان بر مسئله آماده‌سازی و تمرین کودکان در دوران کودکی نسبت به تکالیف عبادی تأکید کرده‌اند. فقیهان در کتاب‌های فقهی بابی با عنوان «**احکام الصبی**»، به اعمال عبادی کودکان غیربالغ و وظایف والدین در این رابطه

اختصاص داده‌اند که از مجموع آن‌ها این اصل مهم تربیتی استنباط می‌شود. در فقه آمده است پدر و جد پدری، شرعاً موظف به تمرین دادن کودکان به عبادت می‌باشند^۶.

ما باید با توضیح دادن نماز و بیان ارزش نماز و بیان ارزش خود بچه‌ها که چه مقامی در پیشگاه خدا پیدا می‌کنند، کاری کنیم خود بچه مشتاق شده و از ما بخواهد صبح‌ها او را برای نماز بیدار کنیم.

امام صادق علیه‌السلام فرمود: چقدر خوب است در خانه‌ها فضایی باشد که وقتی یکی از اهل خانه بلند می‌شود نماز بخواند، صدایش را آرام آرام بلند کند و دیگران را هم بیدار کند. البته این مربوط به خانواده‌هایی است که با هم صمیمی هستند و نباید مردم‌آزاری باشد و رنجیدگی خاطر پیدا شود.

اکنون برای بیدار کردن صبح کودکان چند نکته و راهکار را تقدیم می‌کنم.

نکته اول: بچه‌ها را شب زود شام بدهیم که در بیدار شدن صبح آنان تأثیر دارد.

نکته دوم: طوری برنامه‌ریزی کنیم که بچه‌ها به اندازه کافی بخوابند. بچه‌ها نیاز دارند هشت ساعت در روز بخوابند، معلوم است وقتی برنامه‌های تلویزیون تا پاسی از شب می‌گذرد، صبح بیدار شدن بچه‌ها سخت است. برنامه‌های جذاب تلویزیون که در پایان شب پخش می‌شود می‌توانیم تکرارش را در روز تماشا کنیم تا بچه‌ها زود بخوابند، زود خوابیدن در زود بیدار شدن آن‌ها تأثیر دارد.

نکته سوم: شب‌ها غذای با طبع سرد نخورند. غذای چرب و سنگین نخورند.

نکته چهارم: بچه را تشویق کنیم. رضا مصطفوی (نوه امام خمینی)، نقل می‌کند:

«من هر موقع پیش امام می‌رفتم، مرا تشویق به خواندن نماز می‌کردند. اولین روزی که برای نماز خواندن پیش امام رفتم، پنج ساله بودم و پشت‌سر امام هر کاری که امام می‌کردند من هم می‌کردم، امام دو سه تا کتاب به من دادند و این تشویقی شد که نماز را ادامه بدهم^۷.»

نکته پنجم: اگر نماز صبحشان را نخواندند، آن‌ها را به قضای نماز در روز بعد توصیه کنیم. مرتضی اشراقی (نوه امام خمینی)، چنین نقل می‌کند: «امام می‌پرسیدند: نماز خوانده‌اید؟ می‌گفتیم: بله، نماز ظهر را خوانده‌ایم، ولی نماز صبح را خواب ماندیم. می‌گفتند: نماز صبح را خواب می‌مانید، می‌توانید هر وقت که بیدار شدید، نماز صبح را بخوانید^۸.»

این‌ها توصیه‌هایی است که کارشناسان به ما می‌گویند.

نکته ششم: برای بیدار کردن کودکان در صبح، با تشویق و نوازش و بوسیدن، آن‌ها را بیدار کنیم.

نکته هفتم: اگر سختشان بود، تا طلوع آفتاب فرصت هست، مدارا و ارفاق کنیم. به قول بزرگی، اسلام باید دین شیرین و آسان در ذهن بچه‌ها باشد.

نکته هشتم: بیدار کردن بچه‌ها برای نماز صبح خیلی مهم است، ولی ظرافت دارد. شب از بچه‌ها اجازه بگیریم که عزیزم، اجازه می‌دهی فردا صبح بیدارت کنم؟ یک تفاهمی با آن‌ها برقرار کنیم تا مشترکاً این دستور و فرمان خدا را نهادینه

کنیم. من یادم هست شیرینی نماز صبح را از مادرم دارم. کمتر از ده سال داشتم، مرا نوازش می‌کرد و صبح‌ها مرا بیدار می‌کرد و وضو می‌گرفتیم و به مسجد می‌رفتیم. پدر و مادرها در شیرینی دین خیلی نقش دارند.

8- نمازخانه در خانه

یکی از چیزهایی که در نماز بچه‌ها تأثیر دارد، نمادهایی است که در خانه باید باشد، نشانه‌ها، علامت‌ها، تابلوها و چیزهایی که وقتی انسان نگاهش می‌کند یاد چیزی می‌افتد. برای ما مسلمان‌ها نماز ستون دین است. نماز، کلید بهشت است. باید با مطالعه کردن و مشورت گرفتن، بیاموزیم چگونه اهمیت دادن به نماز را به کودکان خود منتقل کنیم.

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام فرمود: چقدر خوب است اهل خانه هر جا نماز می‌خوانند، یک جای ثابتی باشد. همه بدانند پدر اینجا نماز می‌خواند. مادر اینجا نماز می‌خواند. از آن بهتر این است که در خانه ما یک اتاقی برای نماز داشته باشیم. الآن در معماری خانواده‌های مسلمان، حال و آسپزخانه هست، اتاق مهمان هست، اتاق خواب هست، سرویس‌ها و راهرو هست، اما چیزی به اسم اتاق نماز نداریم. معلوم است از سبک زندگی مسلمانی فاصله گرفتیم.

همچنین آن حضرت فرمود: جدم امیرمؤمنان عَلَيْهِ السَّلَام در خانه‌اش یک مکانی نه خیلی بزرگ و نه خیلی کوچک، مخصوص عبادت داشت، بچه‌هایش را که می‌خواست بخواباند، در اتاق عبادت می‌برد و اشعاری که از پدرش ابوطالب درباره خداپرستی بود، برای بچه‌ها لالایی می‌خواند تا بچه‌ها در اتاق نماز به خواب بروند و بعد آن‌ها را به اتاق دیگر می‌برد.

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام می‌فرمایند: «حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَام اتاقی را در خانه‌اش برای خواندن نماز اختصاص داده بود، چون مقداری از شب می‌گذشت یکی از کودکانش را که بیدار بود، همراه خود به آن اتاق می‌برد و مشغول نماز می‌شد» در جایی دیگر می‌فرمایند: «حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَام در خانه خود اتاقی داشت که در آن غیر از فرش و شمشیر و قرآن چیز دیگری نبود و در آن اتاق نماز می‌خواند.»

در خانه یک جایی داشته باشیم، فلشی باشد که قبله را نشان دهد، منظورمان یادآوری برای عبادت و طاعت خداست. سجاده‌ای داشته باشیم. من دیدم بعضی خانه‌ها در همین تهران از همان اول که ساخته می‌شود، محرابی در یک جای خانه می‌گذارند، مهمان که وارد می‌شود، اعضای خانواده به یاد نماز می‌افتند. به یاد خدا می‌افتند. این نمادها و نشانه‌ها باید ما را آسمانی کند و رنگ الهی به ما بدهد.

البته بهترین جا برای نماز، مسجد است، ولی ما به ناچار بعضی نمازهایمان را در خانه می‌خوانیم، پس در خانه یک نشانه‌هایی باشد.

نقل شده که همه اطراف اتاق امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام مزین به آیه‌الکرسی بوده و در سمت قبله و مکان عبادت آن حضرت نیز از آیات قرآن استفاده شده بود. اسلام از زیبایی و زینت متعارف که با موازین شرعی مطابقت داشته باشد، استقبال

می‌کند. خیلی از خانه‌ها تابلوی آیه «وان یکاد» هست، یا یک حدیث و آیه‌ای از خدا و یا سخنی از پیامبر هست. این‌ها نشانه‌هایی هستند که دل ما را به سمت خدا می‌برند.

خلاصه اینکه باید مجموعه فعالیت‌هایی را انجام بدهیم تا یک نسل نمازگزار از ما باقی بماند. یکی همین فضاسازی داخل خانه است. فضای خانه و دکوراسیون خانه را طوری مرتب کنیم که خدا و نماز در آن یک سهمی داشته باشد.

19- اذان گفتن در خانه

همه ما در این دنیا نسبت به دینمان مسئولیت داریم. مبلغ دین فقط کسانی نیستند که به حوزه می‌روند و درس حوزه می‌خوانند و چنان لباسی می‌پوشند. همه مسئول هستیم و می‌توانیم مبلغ باشیم. مثلاً برای نماز تبلیغ کنیم. تبلیغ نماز با اذان گفتن است. اذان سرودی است که اعتقادات ما در آن آمده است، با جملاتی کوتاه و مفاهیمی بلند. سرودی که جبرئیل آن را آورده و وحی الهی است و پیغمبر صلی الله علیه و آله ابتدا آن را به بلال حبشی آن شخصیت مؤمن و مقاومی که برای خداپرستی شکنجه‌های طاقت‌فرسایی را تحمل کرد، تعلیم داد و مؤذن رسول خدا صلی الله علیه و آله شد.

امام صادق علیه السلام روایت کرده که فرمود: چون جبرئیل، اذان را بر رسول خدا صلی الله علیه و آله فرود آورد، سر آن حضرت در دامان علی علیه السلام بود. جبرئیل اذان و اقامه گفت، چون پیامبر خدا صلی الله علیه و آله بیدار شد، علی علیه السلام گفت: آیا شنیدی؟ حضرت فرمود: آری. گفت: حفظ کردی؟ فرمود: آری و فرمود که بلال را صدا کنید. علی علیه السلام بلال را خواست و پیامبر صلی الله علیه و آله به او آموخت.¹

از آن به بعد پیامبر عظیم‌الشأن اسلام صلی الله علیه و آله آن قدر درباره فضیلت اذان سخن گفت که امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود: یا رسول الله، آن‌طور که شما می‌فرمایید، پس در آینده سر اذان گفتن دعوا خواهد شد. پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود: روز قیامت اذان‌گوها با قامت‌های بلند وارد محشر می‌شوند و بقیه با حسرت به آن‌ها نگاه می‌کنند که چه مقامی دارند.

در حدیث می‌خوانیم: «پسران خود را تشویق کنید تا در خانه اذان بگویند». همچنین: «اگر می‌خواهید شیطان‌ها به خانه شما رفت‌وآمد نکنند، اگر می‌خواهید جنیان به خانه شما رفت‌وآمد نکنند، در خانه اذان بگویید». «اگر می‌خواهید فرشته‌ها به خانه شما رفت‌وآمد کنند، در خانه اذان بگویید.»

کار سختی نیست، بچه‌ها یک دوره آموزش اذان‌گویی می‌بینند تا با صوت خوش که همسایه‌ها لذت ببرند اذان بگویند. ما هم اگر پسری نداریم یا همه فرزندان ما از خانه رفته و زندگی مستقلی دارند، در بین همسایه‌ها در مجتمعی که هستیم، در محله‌ای که هستیم، وقتی صدای اذان نوجوانی را می‌شنویم، او را تشویق کنیم. یک کادویی هدیه‌ای به او بدهیم. افتخار کنیم

صدای الله اکبر در فضای جامعه ما پخش است. الان خیلی‌ها در خانه‌های چندطبقه و سازمانی سکونت دارند. پسرهای مجتمع را تشویق کنیم، فقط در مسجد نه، در خانه‌ها و اماکن عمومی وقت اذان که می‌رسد، پنجره‌ها را باز کنند و اذان بگویند. اگر می‌خواهیم بچه‌هایمان را بیمه کنیم، یعنی شیطان در آن‌ها نفوذ نکند، راه آن اذان است، بچه‌ای که اذان می‌گوید، خیلی بعید است نماز نخواند. دخترها هم می‌توانند در جمع دخترها و بانوان اذان بگویند. اذان گفتن در خانه‌ها را رسم کنیم. در بعضی کشورهای اسلامی چون تشویق شده، اذان گفتن مردان و پسران در خانه‌ها، زیاد مرسوم است.

در احادیث متعدد آمده است: کسی که اذان می‌گوید تا آنجایی که صوت او می‌رسد، ذرات هوا بر او درود می‌فرستند، فرشتگان بر اذان‌گویان درود می‌فرستند.

اذان، تبلیغ نماز است و همه خودمان را در تبلیغ به نماز با اذان گفتن شریک کنیم. به این آیه قرآن توجه کنیم: **(وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ)**²، چه سخنی خوش‌تر از دعوت به خداست. از این خوش‌تر سخن نداریم. بیاییم خود و دیگران را به خدا گره بزنیم و با خدا آشتی بدهیم که اگر انسان با خدا آشتی کرد، سرسبز و خرم می‌شود. در حدیث می‌خوانیم: یک نفر در جمعی که غافل هستند، خدا را یاد کند، مثل تک‌درختی در کویر است. **(ذَكَرَ اللَّهُ فِي الْغَافِلِينَ كَالشَّجَرَةِ الْخَضْرَاءِ فِي وَسْطِ الْهَشِيمِ)**³.

آری، یاد خدا نشانه سرسبزی و خرمی دل ماست. بیاییم خودمان را شریک کنیم. بچه‌هایمان را جایزه بدهیم و تشویق کنیم اذان بگویند.

-20 قبولی نماز اعضای خانواده

نماز و عبادات چهار مرحله دارد:

مرحله اول، تکلیف.

مرحله دوم، صحت.

مرحله سوم، قبولی.

مرحله چهارم، کمال.

و هر یک از این مراحل، شرایطی دارد. مثلاً شرایط تکلیف این است: باید بالغ باشد، عاقل باشد، قادر باشد.

شرایط صحت: باید از مرجع و عالم دینی تقلید کنیم، بدون تقلید، کارهای ما مشکل پیدا می‌کند. باید اذکار را درست ادا کنیم. باید کارها را درست انجام بدهیم. باید بر اساس فتوای مرجع تقلید انجام شود تا صحیح باشد.

شرایط قبولی: اسلام شرایط زیادی را برای قبولی گذاشته است؛ شرطهای عقیدتی، اخلاقی، اجتماعی، خانوادگی و غیر آن. درحقیقت اسلام قبولی نماز و عبادت را به همه زوایای زندگی گره زده است. امام علی عَلَيْهِ السَّلَام می‌فرماید: **(كُونُوا عَلَى قَبُولِ الْعَمَلِ اشْدَّ عِنَايَةً مِنْكُمْ عَلَى الْعَمَلِ)**¹ به قبولی عمل، بیش از اصل عمل توجه داشته باشید.

انسان ممکن است برای پذیرش در جایی، هم کارت ورود بگیرد، هم طبق مقررات ظاهری عمل کند، ولی در زمان مصاحبه، به دلایلی مانند فساد اخلاق یا سوءسابقه رد شود. عبادات هم ممکن است از نظر مقررات الهی، درست انجام گیرد، ولی به دلایلی مورد قبول خدا نشود.

مثلاً زن و شوهر اگر می‌خواهند نمازشان قبول باشد باید از هم راضی باشند. در حدیث آمده است: اگر زنی تمام عمرش روزه بگیرد و همیشه نماز بخواند و هر ساله به حج خانه خدا برود و اموال زیادی را در راه خدا انفاق کند، اما شوهرش را آزوده و از او راضی نباشد، نمازها و عبادت‌های او قبول نیست و اگر مردی هر ساله به حج خانه خدا برود و هر روز روزه بگیرد، همیشه نماز بخواند و به جهاد راه خدا برود، اما همسرش را آزوده کند و از او راضی نباشد، نه نماز و نه دیگر کارهای خوب او قبول نیست. **(لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ صَلَاتَهَا وَ لَا حَسَنَةً مِنْ عَمَلِهَا)**².

در حدیث دیگری می‌خوانیم: فرزندان اگر از روی ظلم و با خشم و غضب به پدر و مادر نگاه بکنند، نمازشان قبول نیست. **(مَنْ نَظَرَ إِلَى أَبِيهِ نَظْرَ مَاقْتٍ وَ هُمَا ظَالِمَانِ لَهُ لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ لَهُ صَلَاةً)**³.

ما احتیاج داریم به قبولی نماز و عبادت‌مان، بیاییم تصمیم بگیریم اخلاق خود را در خانه عوض کنیم. اخلاق خوش و محمدی داشته باشیم به قصد اینکه خدا نماز ما را قبول کند. زن و شوهر به هم مهربانی کنند، بچه‌ها با پدر و مادر با احترام و محبت رفتار کنند. والدین در مورد تربیت بچه‌ها کوتاهی نکنند. قبولی و پذیرش عمل، خیلی موضوع مهمی است. نکند روز قیامت بگویند: نماز خواندی و نمازت هم درست بود، اما درجه و جایزه‌ای به تو نمی‌دهند و مورد قبول واقع نشده است. مثل اینکه اگر کسی غیبت کسی را بکند، تا چهل روز نمازش قبول نیست.

رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ منقول است که فرمود: **(مَنْ اغْتَابَ مُسْلِمًا أَوْ مُسْلِمَةً لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ تَعَالَى صَلَاتَهُ وَ لَا صِيَامَهُ أَرْبَعِينَ يَوْمًا وَ لَيْلَةً إِلَّا أَنْ يَعْفَرَ لَهُ صَاحِبُهُ)**⁴، کسی که غیبت مرد یا زن مسلمانی را بنماید تا چهل روز نماز و روزه او مورد قبول حضرت حق قرار نمی‌گیرد، مگر آنکه آن شخص از او درگذرد. نه اینکه نماز نخوانده باشد؛ بلکه نماز خوانده ولی قبول نشده است. باید مراقب باشیم تا غیبت نکنیم و آبروی دیگران را حفظ کنیم تا قبولی نماز ما آسیب نبیند.

یا در مسائل سیاسی اگر کسی به امام اعتقاد نداشته باشد، به پیشوایی که از جانب خدا معرفی شده اعتقاد نداشته باشد، نماز و عبادتش قبول نیست. داشتن ولایت اهل‌بیت و برانت و بیزاری از دشمنان آنان: در روایتی وقتی از حضرت سجاد عَلَيْهِ السَّلَام درباره سبب قبول نماز پرسیده شد، حضرت فرمود: **(وَلَايَتَنَا وَ الْبِرَانَةَ مِنْ أَعْدَانِنَا)**⁵؛ ولایت ما و بیزاری از دشمنان ما، عامل قبول نماز است.

زن و شوهرها به هم عشق بورزند به نیت قبولی نماز، به نیت جلب رضایت خدا. بچه‌ها و والدین به هم عشق بورزند و از والدین اطاعت کنند، برای قبولی نماز و عبادتشان.

21- تخفیف در انجام نماز برای بچه‌ها

آیه‌ای در قرآن هست که شاید همه ما آن را حفظ باشیم، آیه: **(لَا يَكْتَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا)**¹، خداوند به هرکسی به اندازه توانش تکلیف می‌دهد و مسئولیت می‌خواهد.

گاهی خانواده‌ها می‌گویند: بچه اول و دوم ما خیلی راحت نماز می‌خوانند، این بچه سومی چقدر اذیت می‌کند و مرتب نماز نمی‌خواند. استاد بنده حاج آقای قرائتی بچه‌ها را تشبیه می‌کند به میوه‌ها، می‌فرماید: بچه‌ها مثل میوه‌ها هستند: بعضی توتی، بعضی اناری، بعضی گردویی و بعضی نارگیلی هستند. میوه توت هسته و پوسته ندارد، اول تابستان می‌رسد، خیلی راحت می‌ریزد، چیدنش خیلی آسان است و مزه‌اش شیرین شیرین است. میوه دیگر انار است که پایان تابستان می‌رسد و چیدنش مقداری مشکل است. پوست دارد، شیرین شیرین نیست و شیرین و ترش دارد. انار هم برای خداست. توت هم برای خداست. میوه سوم گردو است که در پاییز می‌رسد و چیدن آن سخت است و کار هرکسی نیست. به گونه‌ای که برخی برای بالارفتن از درخت و چیدن گردو دچار آسیب می‌شوند. آن‌هایی که می‌خواهند گردو بچینند، یک چوب بلندی دارند و تلاش می‌کنند تا تکتک گردوها را بچینند و با زحمت به نتیجه می‌رسند. چون گاهی گردوی سبز پشت برگ‌های سبز پنهان است. میوه دیگر نارگیل است کندنش خیلی سخت‌تر از گردو است. چند پوسته دارد مثل فولاد، ولی قلب شیرینی دارد و شیر نابی دارد.

بچه‌ها را باید این‌طور نگاه کنیم. خداوند مثل گل‌ها و میوه‌ها بچه‌ها را متنوع آفریده است، ظرفیت‌های آن‌ها با هم فرق می‌کند و استعدادهایشان متفاوت است. باید با هرکدام متناسب با توانشان برخورد کرد. امامان ما به ما یاد دادند، به بچه‌هایی که توان کمتر دارند، تخفیف بدهیم.

در اسلام آمده که مستحب است نماز ظهر و عصر و نماز مغرب و عشاء را با فاصله بخوانید. ولی پیغمبر عزیز اسلام **صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** اجازه داده‌اند که در سفر و غیرسفر نمازهای ظهر و عصر و مغرب و عشاء را بدون فاصله و با هم بخوانید به عنوان یک تخفیف².

امام زین‌العابدین **عَلَيْهِ السَّلَام** درباره نماز بچه‌ها می‌فرمودند: بگذارید نماز ظهر و عصر و نماز مغرب و عشاء را با هم بخوانند. بهتر از این است که با فاصله نماز بعدی آن‌ها ترک و قضا شود.

تخفیف در انجام نماز می‌تواند ما را در جذب بچه‌ها کمک کند، اگر نماز را طول ندهیم، بچه‌های بیشتری می‌آیند، این کار را بکنیم. گاهی خانواده‌ها می‌گویند: بچه من نسبت به نماز صبح خیلی سخت است. من می‌گویم: کاری نکنید که همان چند تا نماز دیگر را هم نخواند. ما با تخفیف و ارفاق باید کاری کنیم بنیانی که برای این بچه طراحی شده کمال پیدا کند.

گاهی ما توقع نادرستی داریم که کودکان علاوه بر نماز واجب، همه مستحبات را انجام بدهند! یک نماز واجب سه چهار دقیقه طول می‌کشد، آسان بگیریم. اسلام دین شیرین و آسانی است. اگر بتوانیم شیرینی عبادت را به بچه‌ها بچشانیم، آن‌ها به‌طور خودکار علاقه‌مند خواهند شد.

نوجوانی به رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ گفت: یا رسول‌الله، من از پنج نماز یک نماز را می‌خوانم. پیغمبر فرمود: عزیزم همان یک نماز را بخوان. بعد از دو ماه دیدند همه نمازها را می‌خواند. تخفیف و آسان‌گیری برای کودکان، یکی از راه‌هایی است که رهبران ما به ما یاد داده‌اند. خانم مصطفوی دختر امام خمینی رَضَوُا اللهُ عَلَيْهِ تعریف کردند که همسرم بر بچه‌ها نماز را در کودکی سخت می‌گرفت. هنگامی که حضرت امام از این موضوع مطلع شدند به دامادشان پیغام دادند که اسلام شیرین را در کام بچه تلخ نکن. همین اندازه که این پیغام به فرزندم رسید، شادمان شد و پس از آن به من و پدرش گفت: من از شما می‌خواهم که برای نماز صبح مرا صدا بزنید تا خواب نمانم.

22- پدر و پسر در خدمت نماز

از چیزهایی که اسلام خیلی می‌پسندد، تعاون و همکاری است. این آیه را بسیاری از ما حفظ هستیم: **(تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى)**، در خوبی‌ها و پاکی‌ها با یکدیگر همکاری کنید.

یکی از بهترین نمونه همکاری‌ها، همکاری اعضای خانواده است. ما در ابواب فقهی و حدیثی سرفصلی داریم تحت عنوان کمک پدر و مادر به بچه‌ها، در خوبی‌ها، در عبادت‌ها و در خیرات.

پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمود: اگر پدر و مادر به بچه‌ها در خوبی‌ها کمک کنند خداوند آن‌ها را می‌آمزد و به آن‌ها پاداش می‌دهد. پرسیدند: یا رسول‌الله، آن چه نوع کمکی است؟ حضرت فرمودند: کار کم آن‌ها را قبول کنند و از اشتباهات آن‌ها صرف‌نظر کنند و چیزی را به آن‌ها تحمیل و اجبار نکنند. **(يُقْبَلُ مِمَّنْ سُوْرَهُ وَيَتَجَاوَزُ عَنْ مَعْسُورِهِ وَ لَا يُرْهَقُهُ وَلَا يُخْرِقُ بِهِ)**.

در سوره مبارکه بقره، گزارش همکاری یک پدر و پسر نازنین آمده است.

قرآن می‌فرماید: اولین خانه‌ای که ساخته شد، کعبه بود. گفته‌اند: آدم ابوالبشر بانی کعبه است، اما سالیانی گذشت و این خانه خراب شد و حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام از طرف خدا مأمور شد خانه کعبه را بازسازی کند. قرآن می‌فرماید: **(وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ)**، این مأموریت را یک پدر و پسر با هم به انجام رساندند؛ پدری نود ساله همراه پسر نوجوانش.

این ماجرا بیانگر آن است که در خانه باید بین اعضای خانواده، مادرها و دخترها، پدرها و پسرها، همکاری باشد، خداوند اصرار دارد در این ماجرا، اسم پدر و پسر را کنار هم بیاورد. در همین سوره می‌فرماید: ما قرار گذاشتیم با

ابراهیم و اسماعیل که این خانه را برای طوافکنندگان، اعتکافکنندگان، رکوعکنندگان و سجدهکنندگان (نمازگزاران) پاکیزه کنند. **(وَعَهْدَنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهَّرْنَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ).**

الآن در مساجد ما باباها حضور دارند، اما پسرها نه. مادرها حضور دارند، اما دخترها نه. این یک نقص است و باید این ارزشها را زنده کرده و به نسلهای بعد منتقل کنیم. ما باید طوری برنامه‌ریزی کنیم که هفته‌ای یکبار هم که شده، دست در دست فرزندانمان به مسجد برویم. حتی اگر می‌خواهیم خدمتی در مسجد بکنیم؛ مثلاً بعضی چراغ‌های خراب مسجد را ترمیم کنیم، با کمک فرزندان این کار را انجام دهیم. اگر در هیأت امنای مسجد حضور داریم، با کمک و همکاری فرزندانمان باشد. در بخش بانوان مادرهایی که برای نظافت و آراستگی مسجد و برای مهیا کردن اقلام فرهنگی، خدمت می‌کنند، دخترها را در کارها شریک کنند.

قرآن کریم در سوره آل عمران قصه مادر بارداری را بیان می‌کند که بچه‌اش در شکمش بود و هنوز به دنیا نیامده بود، نذر کرد: **خدایا نذر می‌کنم این بچه (برای خدمت به مسجد و بیت‌المقدس (آزاد باشد، از من قبول کن و بپذیر. (رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي).**

این پیام‌های قرآنی است به لزوم همکاری اعضای خانواده، مادرها و دخترها و پدرها و پسرها و همه اعضای خانواده. مسجدهای ما باید پر باشد از پسرهایی که کنار پدر نشسته‌اند و دخترهایی که کنار مادر نشسته‌اند. الآن چند سال است رهبر بزرگوار انقلاب پیام می‌دهند این انقلاب باید به دست جوان‌ها بیافتد، خوب چطور باید این اتفاق بیافتد؟ پدرها باید این امانت را به پسرها بسپارند و مادرها باید این سبک زندگی را به دخترها منتقل کنند. بیاییم این همکاری خانوادگی را که مصداقی بلند از آیه **(تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى)** هست را تحقق ببخشیم.

-23 سفارش به نماز پیامبری در گهواره

قرآن، کتاب آسمانی، برنامه زندگی و راه خوشبختی و راه نجات ماست. خداوند در این کتاب بیش از دویست قصه آورده است. قصه قالبی جذاب برای همه سنین و همه سلیقه‌ها می‌باشد.

یکی از قصه‌های شیرین قرآن، قصه نوزادی است که در گهواره سخن گفته است. مادرش مریم، به اذن پروردگار، بدون شوهر بچه

دار شد. قرآن می‌فرماید: تعجب می‌کنید، اگر می‌خواهید تعجب کنید، از آفرینش حضرت آدم تعجب کنید که نه پدر داشت و نه مادر و خداوند او را از گل آفرید.

وقتی حضرت مریم، فرزندش عیسی را به دنیا آورد، مردم می‌آمدند و می

گفتند: ای مریم، این بچه از کجا آمده است؟ تو از خانواده پاکیزه‌ای بودی، پدر و مادر و خانواده

ات از هر گناهی پاک بودند! مریم نمی‌دانست در این ماجرا چه

کار کند. از جانب خداوند به او الهام شد که در پاسخ آنان، به گهواره اشاره کن. مریم پارسا به مردم فرمود: از خود بچه پیر سید مردم گفتند: **(كَيْفَ نَكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا)**¹، چطور حرف بزیم با نوزادی که در گهواره است؟ یک وقت دیدند بچه به اذن پروردگار به زبان آمد. اول خودش را معرفی کرد: **(قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا)**²، من بنده خدا هستم. خداوند به من کتاب داده و مرا پیامبر قرار داده است. **(وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا)**³ و تا بین شما هستم و تا عمر دارم و زنده هستم، من را به نماز و زکات سفارش کرده است.

از این معلوم می‌شود که نماز از ارکان کار پیامبران بوده است، نه یک مسأله حاشیه ای، جنبی و خُرد. یک مسأله کلانی که در کار انبیا جریان داشته است. خداوند به من مأموریت داده به برپایی نماز و رسیدگی به محرومان یعنی زکات تا زمانی که بین شما هستم.

همچنین سفارش به نماز باید استمرار داشته باشد. من خسته شدم، حرف من تأثیر ندارد، فایده ندارد. اینکه شرایط فرهنگی جهان تغییر کرده، اینترنت، ماهواره، عکس، فیلم نمی‌گذارد، بهانه است.

از طرف خداوند به انسان یک توانایی‌هایی داده شده که می‌تواند در سخت‌ترین شرایط به اهداف درست خود برسد. به دلیل اینکه مخاطب‌های ما فطرت پاک و توحیدی دارند، حرف‌های ما در آن‌ها تأثیر می‌گذارد.

نوزادی در گهواره به سخن آمده، به اذن پروردگار، حرفش چیست؟ من تا زنده هستم، به نماز سفارش شده و به شما سفارش خواهم کرد.

آری، انسان بدون معنویت و بدون رابطه با خدا و رابطه با محرومان، به جایی نمی‌رسد. از این دو عامل یعنی نماز و زکات غافل نشویم. از وقتی بچه‌ها به دنیا می‌آیند تا از این دنیا می‌روند، باید موضوع نماز را با آن‌ها مرور کنیم.

24- تحمل مشکلات خانواده برای اقامه نماز

خداوند در قرآن برای بندگانش بیش از دویست قصه تعریف کرده و فرموده است: **(نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ)**¹. ما بهترین داستان را برای تو حکایت می‌کنیم، ما قصه‌گو هستیم. قصه در دل آدم‌ها تأثیر می‌گذارد. قصه ساختاری دارد که همه به هم منتقل می‌کنند و برای هم تعریف می‌کنند. از تلویزیون بیشترین چیزی که مردم می‌بینند، سریال‌ها است و مبنای سریال‌ها، قصه‌ها هستند. چقدر خوب است مادرها و پدرها قصه‌های کتاب خدا را حفظ کنند و برای بچه‌هایشان تعریف کنند. یکی از این قصه‌ها، قصه حضرت ابراهیم **عَلَيْهِ السَّلَام** است.

محل زندگی حضرت ابراهیم **عَلَيْهِ السَّلَام** در عراق امروز بود. در آنجا با بانویی به نام ساره ازدواج کرد. بانویی ثروتمند که همه دارایی‌اش را برای تبلیغ دین تقدیم حضرت ابراهیم **عَلَيْهِ السَّلَام** کرد. پس از مدتی خداوند به آنان مأموریت داد که به

فلسطین بروند. حضرت ساره چون بچهدار نمی‌شد، یک بانوی دیگری را به همسرش پیشنهاد داد به‌نام هاجر. حالا در خوش آب‌وهوترین جای کره زمین یعنی فلسطین زندگی می‌کنند. کنار دریای مدیترانه، چهار فصل، میوه‌های به‌روز، یک زندگی فوق‌العاده در آسایش. ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام از هاجر بچهدار شد و صاحب فرزندی به‌نام اسماعیل شد. از جانب خداوند دستور آمد: ای ابراهیم با همسرت هاجر و پسرت اسماعیل به‌سمت حجاز، بدان‌وهوترین جای زمین برو. آنجا که نه آبی دارد، نه درختی و نه محلی برای سکونت.

خیلی سخت است که در یک جایی، در یک منطقه سرسبز و حاصلخیزی، کار و فعالیت می‌کند و آسایش دارد، حالا ورقه ای دستش برسد که باید به سرزمینی برود که آبش تلخ، هوایش گرم و هیچ امکانات رفاهی ندارد.

اما حضرت ابراهیم آن پیامبر بزرگ خدا، تسلیم است. آن حضرت به همراه هاجر و فرزندش اسماعیل از آنجا به سمت حجاز حرکت کردند. هنگامی که به سرزمین سوزان مکه رسید، دست به دعا برداشت و این‌چنین دعا کرد: **(رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ)؛** پروردگارا! من فرزندم را در سرزمین بی‌آب‌وعلفی، در کنار خانه‌ای که حرم توست، ساکن ساختم تا نماز را برپا دارند. خدایا من خانواده‌ام را به اینجا آوردم و اکنون که به من مأموریت دادی که برای تبلیغ دین تو به عراق بروم، این خانواده‌ام را به‌سختی اینجا می‌گذارم و می‌روم. **(رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ)** پروردگارا، نیت من این است که نماز برپا شود و جمعیت‌هایی در پیشگاه تو سر به سجده بسایند. این نشان می‌دهد که به سختی افتادن خانواده‌ها برای اقامه نماز ملت‌ها ارزش است.

اگر ما مهاجرت کنیم و در منطقه‌ای مسجدی بسازیم و یا اگر مسجدی هست، مسجد را آباد کنیم، تا خداپرستان گرد هم آیند و او را پرستش کنند، این کاری ابراهیمی است. اگر مرد خانه، بانوی خانه، بچه‌های خانه، همه به تکاپو بیافتیم و یک مسجدی را از غربت دریاوریم، این کار ابراهیمی است. مناطق محروم در ایران الی‌ماشاءالله زیاد است؛ روستاها و شهرهایی داریم، یا مسجد ندارد یا مسجد دارد و امام جماعت ندارد، نماز جماعت ندارد. آباد کردن مساجد به نیت رونق نماز یک کار ابراهیمی است.

حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام این کار را به‌تنهایی نکرد و با کمک خانواده‌اش این کار را انجام داد، فرزندانش را به سختی انداخت و همسرش را به سختی انداخت، برای یک ارزش والا و آن اقامه نماز است. خدایا ما جای خوب و خوش آب‌وهوایی زندگی می‌کردیم، ولی از بس این موضوع نماز اهمیت دارد، با رغبت و طیب خاطر حاضر شدیم در این سرزمین بد آب و هوا زندگی کنیم تا نماز برپا شود.

بیاییم ما هم پا جای پای حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام بگذاریم و برای برپایی نماز، یک تلاش و ایثاری بکنیم.

25- حضور آراسته و نظیف در مسجد

یکی از اسامی خداوند متعال، طاهر یعنی پاکیزه است. در دعای جوشن کبیر می‌خوانیم: **(يا أَطَهَرَ الطَّاهِرِينَ)**، ای پاکیزه‌ترین پاکان. پیامبر اکرم **صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** فرمود: **(النَّظَافَةُ مِنَ الْإِيمَانِ)**¹، پاکیزگی از ایمان است. همچنین فرمود: **(لا يدخل الجنة الا نظيف)**²، وارد بهشت نمی‌شود، مگر کسی که تمیز و پاکیزه باشد.

مسجد محل اجتماع مسلمانان باید خیلی تمیز و آراسته باشد. به قول استاد عزیزم حاج آقای قرائتی، چرا بچه‌ها این‌قدر عروسی را دوست دارند؟ چون در عروسی همه با لباس‌های قشنگ و لب‌های خندان می‌آیند و شیرینی پخش می‌کنند. مسجد باید این جاذبه را داشته باشد. قرآن می‌فرماید: **(خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ)**³.

به هر مسجدی که قدم می‌گذارید، با پاکیزگی و آراستگی و بوی خوش وارد شوید. امام باقر **عَلَيْهِ السَّلَام** به مسجدی وارد شدند، دیدند یک نفر نماز می‌خواند و بوی عرق از لباس‌هایش می‌آید، این‌طور نقل شده که فرمودند: تو به‌جای اینکه جاذبه ایجاد کنی و نمازخوان‌ها را زیاد کنی، دافعه ایجاد می‌کنی. فرش‌های مسجد، لباس‌های نمازگزاران، جاکفشی، محراب و دیوارها و حیاط مسجد همه باید تمیز و جذاب باشد.

در بعضی کشورها مساجدشان فضای سبز دارد، باغچه‌ای مرتب با حوض آبی در وسط، با آبی تمیز. در بعضی از مساجد آکواریوم‌های بزرگ در مساجدشان می‌گذارند که وقتی بچه‌ها وارد می‌شوند، ساعت‌ها می‌ایستند و ماهی‌های آن را تماشا می‌کنند. آری مسجد باید جاذبه بصری داشته باشد.

با هر لباسی به مسجد وارد نشویم. امام حسن مجتبی **عَلَيْهِ السَّلَام** وقتی برای نماز برمی‌خواست بهترین لباس خود را می‌پوشید. شخصی پرسید: ای فرزند رسول خدا **صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** چرا بهترین لباس خود را پوشیده‌اید؟ امام فرمود: **(إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ فَاتَّجَمَلُ لِرَبِّي)**، خداوند زیباست و زیبایی را دوست دارد. آنگاه این آیه را تلاوت فرمود: **(خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ)** و ادامه دادند: و من برای پروردگارم با بهترین لباسم خود را آراسته‌ام⁴.

در فرهنگ ما، خانم‌ها یک لباس‌هایی دارند که فقط در عروسی‌ها می‌پوشند. چه خوب است لباس‌هایی داشته باشیم مخصوص نماز و مسجد. هنگامی که می‌خواهیم به مسجد برویم، لباس‌هایمان را تعویض کنیم. حتماً از بوی خوش استفاده کنیم و برای مسجد عطری داشته باشیم.

صدها حدیث به ما رسیده که پاداش تمیز کردن مسجد، روشن کردن مسجد، آراسته کردن مسجد، خوشبو کردن مسجد، مخصوصاً روزهای پنجشنبه و جمعه، چه پاداش‌هایی دارد. پیغمبر **صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** فرمود: هرکس مسجد را خوشبو کند. الآن وسایلی ساخته شده که به‌طور اتوماتیک مسجدها را خوشبو می‌کند، اهمیت بدهیم. خانواده‌ها مثل همین گروه‌های جهادی که رهبر فرزانه انقلاب مباحثات می‌کند به گروه‌های جهادی، در هر محلی مسجدها را مرتب و تمیز نگه داریم. این قدر تمیز نگه‌داشتن مسجد مهم است که خداوند به دو پیغمبر برای نظافت مسجد مأموریت داده است. **(وَعَهَدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ)**⁵، ما که خدا هستیم، قرار گذاشتیم با ابراهیم و پسرش اسماعیل که مسجد را برای طواف‌کنندگان و اعتکاف‌کنندگان، رکوع‌کنندگان و برای سجدکنندگان (نمازگزاران)، تمیز و پاکیزه کنند.

به قول حاج آقای قرانتي مردم دست و پا می‌شکنند تا خادم حرم امام رضا عَلَيْهِ السَّلَام شوند، مسجد خانه خداست، همه باید برای خدمت به مسجد مسابقه بگذاریم. بیایم خادم افتخاری مسجدی شویم، بچه‌هایمان را در نظافت و آراستگی مسجد شریک کنیم. در روشنایی مسجد و در سرمایش و گرمایش آن، یک فضای فوق‌العاده جذاب و مرغوب و رغبت‌انگیز که وقتی جوان ما وارد می‌شود لذت ببرد و کیف کند و نخواهد از مسجد بیرون برود. بچه‌های ما احساس کنند مسجدی‌ها همه تمیز و آراسته هستند، موهای شانه‌زده و دندان‌های صدفی و لباس‌های تر و تمیز و خوش‌رنگ. پس برای نماز و مسجد، بهترین و مرتب‌ترین لباس‌هایمان را بپوشیم.

در روایت می‌خوانیم: خوردن سیر هفتاد خاصیت دارد. اما اگر به مسجد می‌روید، سیر نخورید تا با بوی آن دیگران را آزار ندهید.

اسلام این آداب را به ما آموزش داده است.

-26 تمرین نماز قضا

شخصیت انسان از کوچکی با تکرار و تمرین شکل می‌گیرد. بچه‌ها نگاه می‌کنند به بزرگترها و همان کارهای آن‌ها را تکرار می‌کنند و آرام آرام قوه عاقله آن‌ها قوت پیدا می‌کند، به کارهایی که عادت کردند، فکر می‌کنند و با فکر و آگاهی ادامه می‌دهند. این ما هستیم که باید با تمرین عبادت، عبادت را در بچه‌ها نهادینه کنیم. بچه‌های ما، دختران از نه سالگی و پسران از چهارده پانزده سالگی به تکلیف می‌رسند، ولی امامان ما فرمودند: از پنج شش سالگی آن‌ها را تمرین بدهید.

تمرین روزه‌داری، همین روزه‌ای که بچه‌ها روزه کله‌گنجشکی می‌گیرند. یک روز سحری میل می‌کنند تا ساعت نه صبح، افطار می‌کنند و دوباره نیت روزه می‌کنند و یک روزه سه ساعته می‌گیرند. این تمرین روزه‌داری است و در حدیث آمده است: تمرین نماز خواندن و تمرین روزه‌داری را سبک زندگی خود قرار دهید.

ما بزرگترها اگر به دلایلی نمازمان ترک شد و قضا شد، باید قضای آن نماز را به‌جا بیاوریم و اگر در بستر بیماری سخت قرار گرفتیم، وصیت کنیم برای من نماز قضا به‌جا بیاورند و این‌ها کوتاهی‌ها و کمکاری‌های من نسبت به خداست. این‌ها حق‌هایی است که خدا به گردن من داشته است.

جالب این‌که در فقه ما سفارش شده حتی همین نماز قضا را به بچه‌ها تمرین بدهیم. این بچه نماز صبح نخوانده است، الآن ساعت ده است. بگوییم: عزیزم، مریم خانم، آقا مجید، وضو بگیر و الآن نماز صبح خود را قضا کن. آیا واجب است این بچه نماز بخواند؟ نه. آیا واجب است قضای نماز را به‌جا آورد؟ نه. ولی امام معصوم رهنمود داده که بچه‌هایمان را تمرین بدهید به نماز خواندن و اگر بعضی نمازهایشان ترک شد، آن‌ها را به خواندن قضای نمازهای ترک شده، تمرین بدهید.

کتابی است به نام «نقش نماز در بهرهوری» نویسنده این کتاب پنجاه نکته در مورد نماز و بهرهوری آورده است. یکی همین جبران و قضای کارهایی است که انجام نداده‌ایم و یا با کیفیت انجام نداده‌ایم. مثلاً کارگری در ایران خودرو بوده در سال گذشته سه روز کار نکرده و با حضور داشته، ولی کیفی ارائه نداده، این روزها را قضا کند. ما در مکتب نماز این درس را می‌آموزیم.

حضرت امام خمینی رضوان الله علیه که رضوان خدا بر آن مصلح بزرگ باشد، فرمودند: نماز کارخانه انسان‌سازی است و با الهام از نماز، باقی زندگی را شکل می‌دهیم.

در اذان می‌گوییم: **(حَيِّ عَلَي خَيْرِ الْعَمَلِ)**، یعنی بشتابید به سوی مدل کارها، بهترین کار نماز است. از این مدل استفاده می‌کنیم و به بقیه کارهایمان هم سرایت می‌دهیم. در نماز می‌گویید: اگر نماز ترک شد، قضا کن. معنایش این است که یک کارگر کارخانه و یک کارمند اداره اگر در کارش کم‌کاری داشته، یا درست کار نکرده است، روزهای بعد جبران کند یا حتی اگر بازنشست شده، بنویسد من این قدر به این کارخانه یا اداره بدهکار هستم. این را مکتب نماز به ما یاد می‌دهد.

کوتاهی‌هایمان را قضا کنیم و جبران کنیم و به بچه‌ها و کودکانمان هم این را یاد بدهیم. عزیزم، دخترم، پسر، این کوتاهی که کردی را جبران کن، قضا کن.

تمرین نماز قضا در فقه ما آمده و این باید جزو سبک زندگی ما باشد تا بچه‌ها وقتی بزرگ شدند، در هر زمینه‌ای کوتاهی دارند، جبران کنند و بگویند: این حق است به گردن ما یا از طرف خدا یا از طرف خلق خدا، تا زنده هستیم باید جبران کنیم، اگر هم توان نداریم باید وصیت کنیم. در رساله توضیح المسائل مسئله ۱۳۸۹ می‌خوانیم: مستحب است بچه ممیز یعنی بچه‌ای که خوب و بد را می‌فهمد به نماز خواندن و عبادت‌های دیگر عادت دهند بلکه مستحب است او را به قضای نمازها هم وادار نمایند.

27- میان‌روی در عبادت

تنها دعای واجبی که همه مسلمانان در هر شبانه‌روز ده‌بار تکرار می‌کنند، این دعا است: **(اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ)**، پروردگارا، ما را به راه مستقیم راهنمایی فرما.

راه مستقیم چه راهی است؟ معنایی برایش گفته‌اند، یکی راه معتدل و میانه است. امیرمؤمنان علیه السلام در نامه‌ای به فرزندش فرمود: پسر، در زندگی و در عبادت خود میان‌روی باش. **(وَأَقْتَصِدْ يَا بَنِيَّ فِي مَعِيشَتِكَ وَ اقْتَصِدْ فِي عِبَادَتِكَ)**! فرزندم در زندگی میان‌روی باش، در عبادت میان‌روی باش، نه اهل افراط و تفریط.

در جامعه می‌بینیم کسانی که ورزش می‌کنند و درس نمی‌خوانند، یا درس می‌خوانند، ولی ورزش نمی‌کنند. ساعت‌ها فیلم می‌بینند، اما نماز نمی‌خوانند. ساعت‌ها نماز می‌خوانند، ولی به ورزش اهمیت نمی‌دهند.

ما مجموعه‌ای از نیازها را داریم؛ ما جسم و روح داریم؛ برای جسم، تغذیه و ورزش و برای روح، دعا و نیایش لازم است. ما قلب و عقل داریم. برای عواطف خود و برای اندیشه‌مان باید برنامه‌ریزی کنیم. ما فرد و جامعه داریم، بخشی از انرژی را برای خودم و بخشی را برای جامعه بگذارم. ما هم دنیا داریم هم آخرت؛ باید بخشی از دارایی‌ها را برای دنیا بگذاریم و بخشی از آن را برای آخرت. این زندگی میانه است. چنانکه در قنوت نماز چنین می‌خوانیم: **(رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً)** 2 پروردگارا به ما هم در دنیا و هم در آخرت بهره نیکو عطا فرما، هم سیاست، هم اقتصاد. هم تعلیم و هم تربیت.

باید در حوزه‌های مختلف به اندازه لازم ورود پیدا کنیم، نه افراط و نه تفریط داشته باشیم. امام باقر **عَلَيْهِ السَّلَام** فرمود: من در نوجوانی زیاد عبادت می‌کردم. پدرم به من فرمود: افراط نکن. خداوند همین عبادت تو را قبول کند، کافی است. افرادی را دیدیم که در نوجوانی در عبادت افراط کردند و بعد کلاً همه عبادت‌ها را ترک کردند. افراط‌ها در بسیاری از موارد با تفریط روبرو می‌شود. بچه باید بازی کند. این همه حدیث داریم که بچه‌ها را به حال خود رها کنید بازی کنند. **(دَعُ ابْنَكَ يَلْعَبُ سَبْعَ سِنِينَ)** 3، فرزندت را رها کن تا هفت سال بازی کند.

افراط در عبادت، در حفظ قرآن و حدیث، ما را با واکنش عکس روبرو خواهد کرد. همین اندازه که اعضای خانواده به مسجد می‌روند و با همدیگر یک نماز جماعت معقول و مختصری می‌خوانند، مناسب است. اما اگر بچه‌ها بخواهند در همه عبادت‌ها و دعاها حاضر شوند، ممکن است سرخورده شوند.

مادری پرسید: پسر هشت ساله‌ای دارم، به نظر شما او را دعای ندبه ببرم؟ دعای ندبه یک دعای طولانی است. به او گفتم: پیشنهاد می‌کنم ده دقیقه آخر دعای ندبه بچه‌ات را ببر. این بچه وقتی وارد مجلس می‌شود و چند دقیقه فرازهای پایانی دعای ندبه را می‌شنود که: **(وَاجْعَلْ صَلَاتَنَا بِهٖ مَقْبُولَةً)** خدایا به آبروی امام زمان **عَجَّلَ اللهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ**، نماز ما را قبول کن. **(وَذُنُوبَنَا بِهٖ مَغْفُورَةً)** به آبروی امام زمان **عَجَّلَ اللهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ**، گناهان ما را بریز. و آرام آرام دعای ندبه تمام می‌شود و پس از آن سفره عدسی و نان و پنیر پهن می‌شود، بچه می‌گوید: عجب مجلس قشنگی! هم مختصر بود و هم بلافاصله پذیرایی. اگر دیدی این بچه آمادگی دارد، هفته بعد پانزده دقیقه، با شیب ملایمی، نه با افراط و تفریط زیاد کن. هیأت‌هایی هستند به‌صورت افراطی ساعت‌ها سینه‌زنی و عزاداری می‌کنند. غافل از اینکه هر کسی توان و تحمل ندارد. اعتدال در عبادت، رهنمود مولا امیرالمؤمنین **عَلَيْهِ السَّلَام** به فرزند خویش بود.

28- حضور بچه‌ها در مسجد

از مباحث نماز و خانواده، مسئله از حضور بچه‌ها در مسجد است. خیلی‌ها سؤال می‌کنند نظر اسلام در این باره چیست؟ بچه‌ها را به مسجد ببریم یا نبریم؟ گاهی احادیثی را هم بیان می‌کنند که از حضور و بردن بچه‌ها به مسجد نهی شده است؟!

اما وقتی به سیره پیامبر و اهل بیت نگاه می‌کنیم، می‌بینیم بچه‌ها زمان پیغمبر در مسجد حضور داشتند. امام حسن و امام حسین عَلَيْهِمَا السَّلَام وارد مسجد می‌شدند، گاهی که پیغمبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ در سجده بود، سجده را طول می‌دادند. به گونه‌ای که بعد از نماز، نمازگزاران پرسیدند: یا رسول الله، در سجده به شما وحی رسید که این قدر طول دادید؟ فرمود: نه، این بچه‌ها روی کمر من بازی می‌کردند، نمی‌خواستم بازی آن‌ها به هم بخورد. معنای این کار چیست؟ اگر این کار نادرست بود، باید پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بفرماید: بچه‌ها را در خانه نگه دارید و به مسجد نیاورید. گاهی پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بالای منبر بودند که دیدند امام حسن و امام حسین عَلَيْهِمَا السَّلَام دوان‌دوان وارد مسجد شدند. داشتند می‌افتادند، پیغمبر سخنرانی خود را قطع کرد، آمده بچه‌ها را بغل کرده و آنان را بالای منبر برده و همراه با بچه‌ها سخنرانی خود را ادامه می‌دهد.

یک روز رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نمازش را با سرعت تمام کرد. اصحاب پرسیدند: یا رسول الله چه شده است، امروز نماز را خیلی تند خواندید؟! آن حضرت فرمود: مگر صدای گریه بچه را نشنیدید؟! معلوم شد آن طرف پرده مادری در حال نماز بوده و بچه اش گریه کرده است. پیغمبر به احترام آن بچه و مادرش، نماز را سریع خواند و نهی هم نکرد. اگر ما باشیم می‌گوییم: این مادر که بود که نماز همه را به هم زد، و تندی می‌کنیم! اما می‌بینیم که پیغمبر طوری برخورد کرد که این مادر باز هم با بچه به مسجد بیاید.

بنابراین احادیثی که نهی کرده از آوردن کودکان به مسجد، دلیل خاصی دارد، دو دلیلش را بیان کرده‌اند: یکی به دلیل پاکی و نجاست است. خانواده‌هایی که مراقب پاکی بچه‌ها هستند، بچه را می‌توانند به مسجد بیاورند. چون مسجد باید طاهر و پاکیزه باشد و نباید نجس شود. اگر نجس شد، همه وظیفه دارند هرکاری دارند را رها کنند و به تطهیر مسجد بپردازند، اما بچه‌ای که در خانه با آداب حضور در مسجد بزرگ شده و نجسی و پاکی را می‌شناسد را می‌توانیم به مسجد ببریم. علامه مجلسی تعریف می‌کند که چهار ساله بودم به مسجد می‌رفتم و برای مردم مسأله می‌گفتم. اصحاب پیغمبر تعریف می‌کنند که بچه بودیم و به مسجد می‌رفتیم و پیغمبر از ما تفقد می‌کرد. بچه‌ها باید تجربه کنند نیایش دسته‌جمعی را.

دلیل دیگر نهی از آوردن کودکان به مسجد، سروصدا و شلوغ کردن بچه‌هاست. خوب این را باید مدیریت کرد، خانواده‌ها مواظبت کنند و جایی برای این بچه‌ها فراهم شود که آنها در ساعتی که نماز برپا می‌شود، آنجا مشغول باشند. پدر و مادرها هم با توصیه و پند و اندرز بچه‌ها را ببرند و جلوی شلوغ کردن آن‌ها را بگیرند.

بچه‌ها در مسجد مایه برکت هستند. پیغمبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمود: می‌خواهید دعای شما مستجاب شود، دعا کنید و بچه‌ها آمین بگویند. شما حساب کنید از هرکسی که مسجدی و نمازخوان است بپرسید: کجا نمازخوان شدی؟ می‌گوید: در مسجد، می‌گوید: من از بچگی به مسجد می‌آمدم و تجربه شیرینی از کودکی دارند. بچه‌ها را از آمدن به مسجد نهی نکنیم.

متأسفانه مساجدی هستند که در قسمت خانم‌ها به دختر بچه‌ها بی‌احترامی می‌کنند. در قسمت آقایان، بزرگسالانی که مرتب به مسجد می‌آیند، اگر یک پسر بچه در صف اول بایستد، به او بی‌احترامی می‌کنند، مسخره می‌کنند و طعنه می‌زنند. امام زین‌العابدین عَلَيْهِ السَّلَام فرمود: بچه‌هایی که به مسجد آمدند، همه را بین صفاها و بزرگترها جا بدهید، تا احساس بزرگی کنند. آمدن و حضور بچه‌ها در مسجد، مایه برکت است.

-29 هشدار پیامبر به خانواده‌ها

ما مهربان‌تر از خدا نداریم، **(وَ هُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ)**¹، بعد از خدا مهربان‌ترین مهربان‌ها، پیامبر اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ است. **(وَ مَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ)**² او همه را دوست دارد. پیامبر اسلام هم برای مسلمانان زمان خودش نبود، تا روز قیامت هر مسلمانی، هر مؤمنی، هر خداپرستی روی این کره خاک قدم گذارد، پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ او را دوست دارد و برای هدایتش عشق و سوز دارد.

یک قصه تکان‌دهنده

پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ از خانه بیرون آمد و در کوچه جمعی از بچه‌ها را دید. نگرانی خودش را این‌طور بیان کرد: **(وَيْلٌ لِّأَوْلَادِ آخِرِ الزَّمَانِ مِنْ آبَائِهِمْ)** وای بر بچه‌های آخر الزمان از دست پدران و مادرانشان. گفتند: منظور شما پدر و مادرهای مشرک آنان است؟ حضرت فرمود: **(لَا، مِنْ آبَائِهِمُ الْمُؤْمِنِينَ لَا يُعَلِّمُونَهُمْ شَيْئاً مِنَ الْفُرَاقِ)**، نه از پدر و مادرهای مسلمان و باایمان آنان که احکام دین را به بچه‌هایشان یاد نمی‌دهند. روز قیامت از پدر و مادرها می‌پرسند: این بچه‌ای که خدا به شما داد، مسائل دینی، احکام نماز و روزه‌اش، احکام حقوق مردم و احکام حجاب را به آنان آموختی؟ لازم است این پدر و مادر به بچه‌ها بیاموزند یا او را به مسجد و حسینیه برده و در کلاسی بگذارند، تا به سن تکلیف که رسیدند این مسائل را بلد باشند. آن‌ها نهنه‌ها به بچه‌هایشان چیزی از واجبات را یاد نمی‌دهند، بلکه اگر خود بچه‌ها هم برای آموزش آن مسائل اقدامی کردند، پدر و مادر به‌جای تشویق، مانع آن شده و آن‌ها را توبیخ می‌کنند، مسخره می‌کنند. بچه‌ها را دست می‌اندازند و به اندکی از امور دنیوی آنان دلخوش هستند. **(وَ إِذَا تَعَلَّمُوا أَوْلَادَهُمْ مَنَعُوهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُمْ بَعَرَضَ يَسِيرٍ مِنَ الدُّنْيَا)**³ دلخوشی آنان داشتن یک دنیای خوب، غذای خوب، لباس خوب، کیف و کفش خوب، ظاهر خوب، موبایل خوب است.

آنگاه پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمودند: من از آن‌ها بیزارم و آن‌ها از من بیزار هستند. خیلی این جمله خطرناک است، درباره مشرکین نیست، درباره مؤمنین و پدر و مادران مسلمانی که نسبت به احکام بچه‌هایشان، دانستی‌هایی که یک بچه مسلمان باید بلد باشد؛ چطور وضو بگیرد، چطور تیمم کند و قبله را بشناسد، کوتاهی کرده، می‌باشد. قرائت نمازش چطور باشد که صحیح باشد و از چه کسی تقلید کند. چطور روزه بگیرد و مبطلات روزه چیست. پاک و نجسی، چه چیزهایی پاک و چه چیزهایی نجس است. نجس‌ها چطور پاک می‌شوند. پدر و مادرها وظیفه دارند احکام دین را به

فرزندانشان بیاموزند. اگر ما شفاعت پیغمبر **صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** را می‌خواهیم، دوست داریم روز قیامت بر سر حوض کوثر پیغمبر ما را شفاعت کند و از دست مبارک امیرمؤمنان **عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَام** از آب حوض کوثر بنوشیم، الآن باید تعلیمات بچه‌هایمان را مراقبت کنیم. حتی در درس‌هایی که معلم‌ها به بچه‌های ما می‌دهند، مثل درس قرآن و دینی مشارکت کنیم. ما معمولاً وقتی از درس بچه‌هایمان می‌خواهیم بپرسیم، می‌گوییم: مریم جان، حسن آقا، درس ریاضی یا زبان را بیاور من بپرسم. روی ریاضی و زبان و فیزیک و امثال آن چقدر حساس هستیم، روی معارف و احکام دین چطور؟

پس بیاییم یا خودمان مشارکت کنیم یا مطمئن شویم بچه‌ها در کلاس‌هایی این تعلیمات را یاد گرفته‌اند و روز قیامت در پیشگاه خدا، پیامبر و ائمه روسفید هستیم. خوشبختانه درباره احکام، روش‌های امروزی، نوین و تصویری، محصولات فرهنگی به بازار آمده است. برادر عزیزم، جناب آقای فلاح‌زاده آموزش تصویری احکام، کتاب و سی‌دی‌هایی دارند و نرم افزارهایی در بازار وجود دارد، یک کاری کنیم وقتی بچه‌های ما به تکلیف رسیدند، احکام و فرائض و واجبات را بلد باشند.

-30 عبرت از بنی اسرائیل

نیمی از قرآن کتاب آسمانی ما مسلمانان، تاریخ گذشته است. یعنی خدای مهربان با بیان تجربه‌های گذشته‌ها، شیرینی‌ها، تلخی‌ها، شکست‌ها، پیروزی‌ها و تصمیمات درست را به ما یاد می‌دهند و به ما می‌فرماید: این تاریخ را برای ما بگیریم. **(فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ)**؛ ای صاحبان بینایی و آگاهی عبرت بگیرید.

بیشترین قومی که قصه‌شان در قرآن آمده، بنی اسرائیل است و حدود هشتصد آیه از قرآن در مورد این امت است. آنان مردمانی بودند که با فرعون و فرعونیان مبارزه کردند و آن‌ها را شکست دادند و به رهبری حضرت موسی یک حکومت دینی تأسیس کردند. از جانب خداوند به موسی بن عمران و برادرش هارون دستور داده شد که به مردم بگویند خانه‌هایشان را جهت‌دار و به سمت قبله بسازند و نماز را به‌پای دارند و نماز فراموش نشود. **(وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ)**؛ 2. انقلاب، انقلاب دینی است. انقلاب دینی، اصل اولش رابطه با خداوند و نماز است. چنانکه در آیه دیگر می‌خوانیم: **(الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ)**؛ 3. کسانی که وقتی به قدرت می‌رسند، اولین انرژی خود را روی برپایی نماز می‌گذارند. مدتی بعد خداوند موسی بن عمران را فرمان داد تا به کوه طور برود و الواح تورات و فرمان‌های خدا را دریافت و به مردم منتقل کند. یکی از آن فرمان‌ها، اقامه نماز بود. (سوره بقره آیه ۸۳)

جامعه بنی اسرائیل ادامه پیدا کرد، ۲۰ سال، ۳۰ سال، ۴۰ سال گذشت. قرآن کریم این را در سوره مریم، چنین بیان فرموده است: **(فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ عَذَابًا)**؛ 4. بعد از نسل‌های اول انقلاب، نسل‌های دوم و سوم و چهارم آمدند، نماز را خراب کردند و به دنبال هوسرانی و شهوت‌ها رفتند. به‌زودی مجازات گمراهی خود را خواهند دید.

قصه بنی اسرائیل که تمام شده است، این یک هشدار برای ما می‌باشد. تا خداپرستی و نماز رابه نسل‌های بعد منتقل کنیم.

امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام هنگام حرکت به سمت کربلا، از جمله آیاتی که خواند، همین آیه بود. حدود پنجاه سال از رحلت پیغمبر گذشته، نماز خراب شده و مسلمانان به دنبال شهوترانی و هوسرانی و بی‌تفاوتی رفته‌اند.

باید کاری کنیم که اسلام، این امانتی که به ما سپرده شده را به نسل‌های بعد بسپاریم. در مسجدهای ما از همه سنین باید حضور داشته باشند. ده و بیست ساله، بیست و سی ساله، چهل و پنجاه ساله، شصت و هفتاد ساله، خانم و آقا، از همه اصناف و همه اقشار، این مأموریت ما است. نکند نسل‌های بعدی بیایند ولی در بین آن‌ها نماز خواندن رونق نداشته باشد. یکی از یاران پیغمبر به نام ابن مسعود است. پیغمبر او را بسیار دوست داشت، گاهی وقت‌ها ساعت‌ها تنهایی می‌نشست و با او حرف می‌زد. مجموعه پندهای پیامبر به ابن مسعود به صورت کتابی چاپ و به فارسی ترجمه شده است. یک جمله‌اش این است که به ابن مسعود می‌فرماید: بعد از من گروه‌هایی می‌آیند که بهترین غذاهای رنگارنگ را می‌خورند، خودشان را آرایش می‌کنند مانند آرایش زن برای شوهر، اما **(تَارِكُونَ الْجَمَاعَاتِ)** آن‌ها از اجتماعات فاصله می‌گیرند، در مسجد و نماز جماعت و نماز جمعه، شرکت نمی‌کنند. مخصوصاً در بین نمازها به نماز مغرب و عشا بی‌اعتنایی نشان می‌دهند. عبادت نمی‌کنند و حتی به فکر آن هم نیستند که شاید نماز به گردن آن‌ها تعهدی ایجاد کرده باشد. شب‌ها دیر می‌خوابند و صبح‌ها در خوابند.

این پیشگویی پیغمبر است. الآن شرایط اجتماعی ما چطور است؟ شب‌ها دیر می‌خوابند و صبح‌ها در خواب هستند و نمازشان قضا می‌شود. ما باید مراقبت کنیم و از بنی اسرائیل عبرت بگیریم. که فرمود: **(فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ)** نسل‌هایی پس از نسل‌های اول انقلاب آمدند و نماز را تباہ کردند و دنبال شهوترانی و هوس‌بازی رفتند. درنگ کنیم و از این هشدار الهام بگیریم.

-31 احترام به شخصیت نوجوان

سلام و رحمت خدا بر شهید بزرگوار، مطهری که می‌گوید: به نظر من موفق‌ترین انسان تاریخ، حضرت محمد است. او کسی بود که بدون تکیه بر قدرت‌های جهانی و بدون داشتن مال، فقط به خاطر داشتن آئینی فطری و عقلانی و به خاطر داشتن اخلاقی نیک، توانست در کمتر از پنجاه سال نیمی از مردم دنیا را به آئین خود متوجه کند.

یکی از شاهکارهای اخلاقی پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ احترام به شخصیت انسان‌هاست، به خصوص سه گروه نوجوانان، بانوان و فقیران. آن حضرت با این کار توانست لشگری بزرگ برای خود فراهم کند.

پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ به شدت به بچه‌ها و نوجوانان احترام می‌گذازد، تا جایی که فرمودند: **(خَمْسٌ لَا أَدْعُهُنَّ حَتَّى الْمَمَاتِ لِتَكُونَ سُنَّةً مِنْ بَعْدِي)** پنج کار هست تا بمیرم آن را ترک نخواهم کرد تا بعد از من میان مردم سنت و رسم شود. یکی از آن‌ها: **(وَ التَّسْلِيمُ عَلَى الصِّبْيَانِ)** سلام کردن به کودکان و نوجوانان است.

مُصْعَب اولین مبلغی که آن حضرت از مکه به مدینه فرستاد، بعد که به مدینه تشریف آوردند، از او گزارش خواست که آیا در تبلیغ دین موفق بوده‌ای؟ مصعب گفت: الحمدلله، حضرت پرسید: با چه شیوه‌ای کار کردی؟ گفت: ابتدا به سراغ نوجوان‌ها رفتم و به آن‌ها سلام کردم و احترام گذاشتم.

روزی پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ از خانه به سمت مسجد می‌رفتند که در کوچه بچه‌هایی را مشغول بازی دیدند. بچه‌ها این را دیده و شنیده بودند که پیغمبر نوه‌های خودش، امام حسن و امام حسین، را روی دوش خود سوار می‌کند. از پیغمبر خواستند که آن‌ها را نیز سوار کند. پیامبر رحمت شروع کرد به دوش گرفتن تکتک بچه‌ها و آن‌ها را از این قسمت کوچکی به قسمت دیگر آن می‌برد. نمازگزاران مسجد که منتظر رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بودند، بلال حبشی را به دنبال آن حضرت فرستادند تا ببینند چه شده امروز پیامبر دیر کرده است؟ وقتی بلال به آنجا رسید و دید بچه‌ها بر دوش پیغمبر سوار می‌شوند، خواست با تندوی بچه‌ها را دور کند. اما آن حضرت او را نهی کرد و به بلال فرمود: به خانه من برو ببین خوردنی برای بچه‌ها هست؟ بلال به خانه پیامبر رفت و تعدادی خرما یا گردو با خود آورد. پیغمبر به بلال فرمود: رنجاندن بچه‌ها برای من سخت‌تر است از تأخیر نماز جماعت. با اینکه پیغمبر درباره نماز اول وقت خیلی توصیه می‌کرد، اما حضرت می‌داند که این بچه‌های کوچک و مردم در آینده‌ها، در خاطرشان می‌ماند که چقدر پیغمبر برای کودکان ارزش قائل است.

کودکان و نوجوانانی که وارد جماعت و مسجد می‌شوند، باید به آن‌ها تعظیم کنیم، احترام و محبت کنیم. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمودند: **(أَكْرَمُوا أَوْلَادَكُمْ وَ أَحْسِنُوا أَنْبَهُمْ)**² به فرزندانان احترام بگذارید و در سایه این تکریم و احترام، تربیت خوبی انجام دهید. بنابراین گام اول، شخصیت دادن و احترام گذاشتن و گام دوم، تربیت خوب است و اولی زمینه برای دومی است.

جابر بن عبدالله انصاری این قصه شیرین را تعریف کرده که من که نوجوانی در مسجد بودم، هنگامی که نماز تمام شد، شخص پیغمبر بعد از نماز یک طبق شیرینی آورد تا بین نمازگزاران تقسیم کند. جابر بن عبدالله انصاری می‌گوید، تا نوبت به من رسید، یک شیرینی برداشتم. پیغمبر از من گذر نکرد و پرسید: کافی است؟ گفتم: باز هم می‌خواهم و به من بیش از دیگران شیرینی داد. الآن در مساجد ما کم چنین چیزی را می‌بینیم که خود امام جماعت این کار را انجام دهد. این سیره نشان می‌دهد ما برای نوجوان‌هایی که در جماعات و دعاها و هیأت‌ها حضور دارند، باید یک خط ویژه برویم.

32- به نماز پناه ببریم

انسان قوی‌ترین مخلوق خداوند است. خداوند جهان را برای انسان و در استخدام انسان قرار داده است. چنانکه قرآن بارها بیان کرده: ما هستی را برای شما و مسخر شما قرار دادیم: **(خَلَقَ لَكُمْ، سَخَّرَ لَكُمْ)**. اما همین انسان آسیب‌پذیر هم هست و چه بسا ضعف‌ها و حوادث او را مایوس کند. خداوند دو پشتوانه برای انسان قرار داده تا در مشکلات، بحران‌ها، نداری‌ها، سختی‌ها و بیماری‌ها ایستادگی کند:

پشتوانه اول، صبر که در نهاد همه ما هست. انسان توانایی دارد در مقابل امواج بلا بایستد. باید خود را باور کند، به خود اعتماد کند.

پشتوانه دوم، نماز است. در سوره مبارکه بقره دوبار این آیه آمده است: **(وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ)؛** ای مسلمانان، کم نیاورید، کمک بگیرید از توانایی‌هایی که خدا در وجود شما قرار داده و کمک بگیرید از نماز. از توانایی و قدرت بی‌انتهای پروردگار کمک بگیرید: **(أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)**² این باید سبک زندگی ما باشد.

در حدیث می‌خوانیم که پیامبر عزیز ما در خانه هروقت با مشکلی روبرو می‌شد، به اعضای خانواده می‌فرمود: وضو بگیرید، نماز بخوانیم و از نماز برای مشکلمان کمک بگیریم. **(أَمَرَهُمْ بِالصَّلَاةِ)** دستور می‌داد اهل خانه و اعضای خانه نماز بخوانند. و آنگاه این آیه را می‌خواندند: **(وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ)**. الآن در خانواده‌های ما این‌گونه نیست. دختر، پسر آزمونی داده و در امتحانی شرکت کرده یا می‌خواهد در امتحانی شرکت بکند، دلهره و استرس دارد. می‌گوید: پدر جان چه کنم؟ خیلی کم اتفاق می‌افتد به او بگوییم: عزیزم، وضو بگیر و نماز بخوان. این باید در سبک زندگی ما قرار بگیرد. در بیمارستان‌ها، در کنار اتاق عمل، باید این شعار نوشته شود: **(وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ)**. من چندبار شده بچه‌هایم در بیمارستان در اتاق عمل بودند. سه چهار ساعت قدم می‌زنم تا جوابی از اتاق عمل بیاید. آنجا وقت استمداد از نماز است. در دادگاه‌ها و جاهای حادثه‌خیز باید این مقابل چشم ما باشد که از نماز کمک بگیرید. رهبر عزیز انقلاب در یکی از پیام‌هایی که به اجلاس نماز (۱۳۷۰) دادند فرمودند: انسان همیشه به نماز محتاج است و در عرصه‌های خطر، محتاج‌تر.

زمانی که مسأله سختی برای پیغمبر و خانواده‌اش پیش می‌آمد، آن حضرت به آن‌ها می‌فرمود: **(فُؤِمُوا إِلَى الصَّلَاةِ)؛** بلند شوید نماز بخوانید. و ادامه می‌دادند: **(بِهَذَا أَمَرَ رَبِّي)** خدا این‌گونه به ما فرمان داده است. **(وَ أَمَرَ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَ إِصْطَبِرْ عَلَيْهَا)**³.

امام صادق **عَلَيْهِ السَّلَام** فرمود: مردی از پدرم امام باقر **عَلَيْهِ السَّلَام** پرسید: **(أَحَدْتُ أَهْلِي؟)** به نظر شما ای فرزند رسول خدا من باید با خانواده‌ام صحبت کنم؟ **(قَالَ نَعَمْ)** فرمود: بله، این صحبت زن و شوهری برای تربیت بچه‌ها خیلی مهم است. خداوند در قرآن می‌فرماید: **(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا)**⁴؛ شما مسئولیت دارید که خانواده و اعضای خانواده خود را از آتش جهنم دور کنید. همچنین می‌فرماید: **(وَ أَمَرَ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ)** خانواده‌ات را به نماز سفارش کن⁵.

بچه‌های ما باید به گونه‌ای بزرگ شوند که اگر به دانشگاه رفتند، یا به شهر و استان دیگر یا کشور دیگری رفتند، هنگامی که با مشکلی مواجه شدند، از نماز کمک بگیرند. نماز را پشتوانه خود در زندگی بدانند. بگوید: من در خانه یاد گرفتم، پدر بزرگم، پدرم، مادرم و مادر بزرگم، همیشه تا به مشکل می‌رسیدیم می‌گفتند: وضو بگیر و نماز بخوان و از خدا کمک بخواه.

رحمت خدا به روح عالم و دانشمند بزرگ بوعلی‌سینا، او گفته حتی در مسائل علمی هروقت به نتیجه نمی‌رسم و یک مجهولی را نمی‌توانم کشف کنم، وضو می‌گیرم و نماز می‌خوانم. **(وَكَانَ إِذَا اشْكَلْت عَلَيْهِ مَسْأَلَةً تَوَضَّأَ وَ قَصَدَ الْمَسْجِدَ الْجَامِعَ وَ دَعَا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يسهلها و يفتح مغلقتها له)**⁶.

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام به یکی از اصحابش به نام مَسَمَع فرمود: چرا شما این‌طور نیستید که وقتی یک غمی از غم‌های دنیا به دلتان نشسته، یک ماجرا و حادثه‌ای پیش آمده، ورشکستگی پیش آمده، مریضی پیش آمده، چرا این‌کار را نمی‌کنید، وضو بگیرید، دو رکعت نماز بخوانید و از خدا استمداد بطلبید. **(ما يمنع أحدكم إذا دخل عليه غم من غموم الدنيا أن يتوضأ ثم يدخل مسجده و يركع ركعتين فيدعو الله فيهما) و ادامه دادند آیا این آیه را نشنیده‌ای: (وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ)2.**

-33 پاسخ به سه سؤال دربارهٔ کودکان

در این بخش می‌خواهیم به سؤالاتی که اغلب در خانواده‌ها دربارهٔ تکلیف بچه‌ها مطرح می‌شود، پاسخ دهیم.

سؤال اول: آیا عبادت بچه‌ها ثواب دارد؟ نماز می‌خوانند، روزه می‌گیرند، صدقه می‌دهند، زیارت می‌کنند، هیأت می‌روند، چه‌بسا به زیارت خانه خدا بروند. چون اولین صفحه پرونده ما روزی است که به تکلیف می‌رسیم. این پسر بچه تازه به تکلیف رسیده است، کارهایی که در دوازده سالگی، ده سالگی، هشت سالگی و شش سالگی کرده، چه می‌شود؟ آیا پذیرفته و ثواب داده می‌شود؟

پاسخ: با توجه به احادیث: بله ثواب دارد. منتهی ثوابش در چند پرونده نوشته می‌شود، پرونده خود بچه‌ها قبل از صفحه یک، یک مقدمه‌ای در آن کتاب نوشته می‌شود. کارهایی که بچه‌ها قبل از به تکلیف رسیدن انجام داده‌اند و حتماً ثواب دارد. علاوه بر آن در پرونده پدر و مادر و در پرونده معلم و مربی هم این پاداش نوشته می‌شود. حتماً عبادت‌های بچه‌ها ثواب دارد، شک نکنید.

سؤال دوم: خسارت‌هایی که بچه‌ها وارد می‌کنند، ضمانت دارد؟ چون بچه در ذهن خودش می‌گوید: من که به تکلیف نرسیده‌ام. پارچ آب همسایه را شکسته و کسی مطلع نشده، یا توپ را شوت کرده و شیشه مردم شکسته است، یک چیزی را از جایی برداشته است. خسارت‌هایی که بچه‌ها در دوران بچگی به دیگران می‌زنند، ضامن هستند؟

پاسخ: بله ضمانت دارد و آن‌ها ضامن هستند. طولانی‌ترین آیه قرآن که اواخر سوره بقره آمده، آیه دین و مسائل حقوقی است. خیلی مهم است. منتهی پدر و مادر بچه وقتی مطلع می‌شوند، چه‌بسا حلالیت می‌طلبند یا جبران می‌کنند. اگر سیلی زده، دیه می‌دهند. خسارتی وارد کرده، خسارت می‌دهند. اگر پدر و مادر مطلع نشدند یا مطلع شدند و بی‌تفاوت بودند، این به گردن بچه است. از روزی که به تکلیف می‌رسد این بدهکاری در حسابش هست تا پایان عمر. مثلاً بنده شصت و خرده‌ای سال دارم، یادم هست هشت ساله بودم از جایی رد می‌شدم، یک چیز خوردنی برداشتم. الآن در حافظه‌ام هست که باید بروم مغازه را پیدا کنم، وارث‌ها را پیدا کنم، اگر دسترسی ندارم، قواعد و قوانینی دارد، باید به دفتر مرجع تقلیدم مراجعه کنم. خسارت‌هایی که بچه‌ها وارد می‌کنند، ضمانت دارد. اول به عهده پدر و مادر است. اگر آن‌ها ندادند، خود بچه‌ها ضامن هستند تا پایان عمر.

سؤال سوم: جرم‌هایی که بچه‌ها مرتکب می‌شوند که اگر بزرگترها مرتکب شوند در دادگاه برای آن‌ها کیفر تعریف شده است، مثل فحش و دشنام دادن، ما در قرآن داریم بعضی دشنام‌ها هشتاد ضربه شلاق دارد. یک نسبت ناروایی به کسی می‌دهد، جرمی را مرتکب می‌شود که حد دارد. آیا این‌ها چون بچه هستند، کیفری دارند؟

پاسخ: بله کیفر دارند، منتهی این را قاضی باید بگوید چه اندازه برای این مورد و تنبیهش کافی است. ممکن است بگوید: پنج ضربه شلاق یا کیفر دیگری را قاضی بر اساس مصلحت، که این بچه بار اولش است، بار چندمش است، شدت آن جرم و گناه چقدر بوده است.

بنابراین، عبادت‌های بچه‌ها، ثواب دارد. خسارت‌های بچه‌ها ضمانت دارد. جرم‌هایی که بچه‌ها مرتکب می‌شوند، کیفر دارد.

-34 ستایش پدری دلسوز

از چیزهایی که در تربیت نیاز داریم، معرفی الگو است. الگوها به ما امید می‌دهند. الگوها راه‌های بسته را باز می‌کنند. خدای مهربان در قرآن کریم بارها الگوهایی را معرفی فرموده است، الگوهایی مانند حضرت ابراهیم **عَلَيْهِ السَّلَام**: **(وَ اذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِبْرَاهِيمَ)** ای رسول ما! ابراهیم را یاد کن. او می‌تواند به شما راه نشان بدهد و به شما امید بدهد. یا حضرت اسماعیل: **(وَ اذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِسْمَاعِيلَ)** اسماعیل را یاد کن. یا الگوهایی مانند حضرت موسی و هارون: **(وَ اذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَى وَ هَارُونَ)**؛ آن دو پیامبر انقلابی و مقاوم که انقلاب را به پیروزی رساندند و فرعونیان را متلاشی کردند. موسی و هارون را یاد کن. یا حضرت مریم: **(وَ اذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ)**؛¹ ای پیامبر، مریم آن دختر پارسا را یاد کن.

یکی از این الگوهای قرآنی، حضرت اسماعیل **عَلَيْهِ السَّلَام** است، ما بیشتر درباره نوجوانی‌اش قصه شنیدیم، اما در سوره مبارکه مریم آیات ۵۴ و ۵۵، درباره شیوه پدری حضرت اسماعیل قصه را نقل می‌کند و می‌فرماید: **(وَ اذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِسْمَاعِيلَ اِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَ كَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا)**؛² سرگذشت اسماعیل، قهرمان توحید و تسلیم را نگاه کن که او صادق‌الوعد و وفادار به قول و قرارش بود و پیامبری از پیامبران الهی بود. همه پیامبران صادق‌الوعد بودند، وعده می‌دادند به وعده‌شان عمل می‌کردند، اما این پدر را خدا به‌صورت ویژه بر روی این صفت او دست گذاشته که خیلی خوش‌قول بوده است.

پیامبر اکرم **صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** فرمود: پدر و مادرها به بچه‌هایتان قول می‌دهید، وفا کنید. **(احبوا الصبيان و ارحمهم و اذا وعدتموهم شيئا ففوا لهم)**³. بی‌وفایی اگر در حافظه بچه بماند، به شما بی‌اعتماد می‌شود.

حضرت اسماعیل، به وعده‌هایش عمل می‌کرد و فرستاده خدا و موظف بود اخباری که از طرف خدا دریافت می‌کند را به امتش منتقل کند.

و ادامه می‌دهد: **(وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا)**⁴ در ادبیات عرب می‌گویند: فعل مضارع نشانه استمرار و مداومت است. علاوه بر این وقتی با «**كان**» همراه شود، نشانه استمرار است. اسماعیل پیوسته اهل خانه خود را به نماز و زکات سفارش می‌کرد. به همین خاطر در پیشگاه پروردگارش مورد پسند بود.

در قرآن آیاتی داریم که درباره بعضی می‌فرماید: **(رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ)**⁵ خدا از آن‌ها راضی است و آن‌ها از خدا راضی هستند. یکی همین خانواده‌هایی هستند که پیوسته بچه‌هایشان را به نماز توصیه می‌کنند، با پند و اندرز، با نصیحت، با دلیل و مهر و قهر، و این موضوع مهم را به راحتی رها نمی‌کنند. چنانکه سبک زندگی حضرت اسماعیل **عَلَيْهِ السَّلَام** چنین بود. **(وَ كَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ)** پیوسته سفارش می‌کرد.

ما به غذای بچه‌هایمان حساس هستیم و همیشه پرس‌وجو می‌کنیم، حتی وقتی ازدواج می‌کنند، مادر زنگ می‌زند عزیزم غذا دارید بخورید؟ گوشت در خانه دارید؟ نسبت به پوشاک بچه‌ها حساس هستیم که آبرو داشته باشند، در کوچه و خیابان و مهمانی مایه آبروی پدر و مادر باشند. نسبت به کیف و کفش و مدرسه آن‌ها حساس هستیم. اما نسبت به نمازشان چگونه هستیم؟! این نماز را باید در رده اول بیاوریم.

پدری مثل حضرت اسماعیل پیوسته نسبت به نماز خانواده خود حساس بود و به همین دلیل نزد خدا مورد پسند واقع شد. **(وَ كَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَ كَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا)**. از این آیه می‌فهمیم که امر به معروف را از نزدیکان خود شروع کنیم. امر به نماز که مصداق بلند معروف است، از خانواده خود شروع کنیم. در امر به معروف استمرار و مداومت داشته باشیم. سفارش به زکات در کنار سفارش به نماز باید به بچه‌ها گفته شود. فقط نماز نه، عزیزم، همسرم، فرزندم، غیر از نماز زکات هم در دین ما و در همه ادیان بوده است. توجه به فقرا و وقتی با نماز کنار هم دیده می‌شود، بسیار قشنگ است.

-35 پایداری بر سفارش به نماز

دو تا از واجبات و فروع دین ما، امر به معروف و نهی از منکر است. طبق فرموده امیرمؤمنان **عَلَيْهِ السَّلَام**، این دو ضامن اجرای بقیه احکام دین هستند. در نهج البلاغه آمده که همه دین مثل یک قطره است که از منقار یک پرنده‌ای در دریا بریزد و امر به معروف مثل دریاست. **(مَا أَعْمَالُ الْبِرِّ كُلِّهَا وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، عِنْدَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، إِلَّا كَنْفِئَةٌ فِي بَحْرِ لَجِي)**¹.

امر به معروف و نهی از منکر نشانه اهتمام ما به مکتب و نشانه عشق ما به مردم و نشانه اهمیت ما به ارزش‌هاست. البته باید ابتدا معروف‌ها و منکرها و حلال و حرام‌ها را بشناسیم، چنانکه در حدیث می‌خوانیم: **(صَاحِبُ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ يَخْتِاجُ إِلَيَّ أَنْ يَكُونَ عَالِمًا بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ)**² کسی که امر به معروف می‌کند نیاز دارد که آگاه به حلال و حرام باشد، مثل دانشجویی که در دانشگاه قبول شده و قبل از ترم اول می‌گویند: شما در بعضی درس‌ها ضعیف هستید یا پیش‌نیازهایی را باید بگذرانید. مثلاً در زبان انگلیسی ضعیف هستید. تست‌هایی که زدید تعدادش کم است،

فعلا برو چند واحد زبان انگلیسی بخوان، پیش‌نیاز است. پیش‌نیاز امر به معروف و نهی از منکر این است که باید این دانش و مهارت را یاد بگیریم تا بتوانیم اجرا کنیم. به فرموده امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام یکی از پیش‌نیازها این است که معروف را بشناسد، این‌که چه چیزی معروف و چه چیزی منکر است؟

یکی دیگر از پیش‌نیازها این است که صبر داشته باشد. این‌طور نیست که آدم‌ها تا یک چیزی را گفتیم بپذیرند و بیسندند، حوصله لازم دارد. ما می‌خواهیم به بچه‌مان بگوییم: عزیزم، تمیز باش، مرتب باش، درس‌خوان باش، ورزش کن، هر یک از ای‌ها با یکی دو سه بار گفتن حل نمی‌شود. استمرار در امر به معروف و نهی از منکر نتیجه می‌دهد. چرا خداوند در قرآن بعضی مطالب را تکرار کرده است؟ مثلاً سی و چند بار در سوره الرحمن می‌خوانیم: **(فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ)**؛ کدام‌یک از نعمت‌های الهی را تکذیب می‌کنید؟!

باید صبر و استقامت کنیم، در خیابان ری تهران با سرعت دنبال کاری می‌رفتیم، مادری آمد جلوی مرا گرفت. دیدم خیلی پریشان است. گفتیم: چه شده است؟ من عجله دارم می‌خواهم بروم. گفت: بچه من در این بیمارستان بستری است و دکترها جوابش کرده‌اند، امکان دارد شما بیایید زیارت عاشورا برایش بخوانید. دیدم این مادر جان بچه‌اش، سلامتی بچه‌اش برایش مهم است. همه درها را زده و همچنان امید دارد. گاهی پدرها و مادرها می‌پرسند: ما چه کار کنیم این بچه ما نماز نمی‌خواند، هر چه می‌گوییم نماز بخوان، نمی‌خواند؟! من از آن‌ها می‌پرسم: بچه شما مریض می‌شود چه می‌کنید؟ دکتر می‌بریم.. خوب نشد چه می‌کنید؟ دوباره دکتر، خوب نشد، دکتر را عوض می‌کنیم. خوب نشد، سراغ متخصص می‌رویم، خوب نشد، به مرکز استان، خوب نشد، به دنبال این می‌گردیم که خانه را بفروشیم و به کشور دیگری برویم تا بتوانیم او را درمان کنیم. گفتیم: برای نماز بچه‌ها هم باید این‌طور باشیم؛ اگر خودم گفتیم اثر نکرد، یک نفر دیگر بگوید. این کتاب اثر نکرد، یک کتاب دیگر. فردی گفتیم اثر نکرد، جمعی بگوییم. این سلامت بچه ما، سعادت بچه ما و سرنوشت بچه ما می‌باشد.

خداوند به پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ خطاب می‌کند: **(وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا)**؛ ای پیامبر! خانواده‌ات را به نماز سفارش کن و بر آن پایداری کن. امام باقر عَلَيْهِ السَّلَام جمله **(وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا)** را دو جور معنا کرده‌اند: یکی این‌که: ای پیامبر خودت بر نماز شکیبا باش. یک معنای دیگر، بر همین توصیه خانواده به نماز شکیبایی بورز.

مسأله سفارش به نماز را یکی دو سه بار نه، در حدیث داریم، شیعه و سنی نقل کردند، تا شش ماه بعد از نزول این آیه، بعضی نوشتند تا نه ماه، هر روز پیامبر درب خانه دختر و دامادش را می‌زد و سلام می‌کرد و رحمت خدا را برای آن‌ها می‌خواست و بعد می‌فرمود: رحمت خدا بر شما باد. نماز، نماز! این نشان می‌دهد ما باید یک پیگیری پیوسته برای نماز بچه‌هایمان داشته باشیم و زود مأیوس نشویم.

حاج آقای قرائتی در کتاب شیوه‌های دعوت به نماز، بیش از چهل شیوه برای دعوت به نماز ذکر کرده‌اند، برای نماز فرزندانمان، دغدغه داشته باشیم.

36- همسر کاهل نماز

گاهی همسران علیرغم اینکه وقت ازدواج یا قبل از ازدواج، با همدیگر صحبت کردند، یا غافل شدند درباره مسائل دینی و نماز با هم صحبت کنند و یا شرط و شروط گذاشتند که من مذهبی و اهل نماز هستم؛ با این حال الآن با مشکل کاهل نمازی همسر یا متأسفانه گاهی بی‌نمازی همسر روبرو هستند. یک اصل کلی را باید بدانیم که همه ما مسئول هستیم. رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: **(كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ فَالْإِمَامُ مَسْئُولٌ فَالْإِمَامُ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ وَ الرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِهِ وَ هُوَ مَسْئُولٌ وَ الْمَرْئَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ زَوْجِهَا وَ عَلَى وُلْدِهِ فَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ)**¹، همه شما نسبت به آنچه عهده‌دار شده‌اید مسئول هستید، زمامدار و امام مسئول ملت، مرد مسئول خانواده، زن مسئول امور منزل و فرزندان است. پس هرکس نسبت به انجام وظایف و حقوقی که به او واگذار شده مسئول است.

در این زمینه نکاتی را که کارشناسان توصیه می‌کنند را عرض می‌کنم.

۱- بدانیم نظام خانواده با اهمیت و بسیار مهم است. نگهداشت بنای خانواده، خود معروفي بزرگ است، نباید مسأله نماز به مشاجره تبدیل شود و کدورت بین زن و شوهر را تشدید کند. نباید این موضوع دلیل و عامل بهم‌خوردن زندگی و طلاق شود. حفظ نظام زندگی یک معروف مهم است.

۲- بدانیم بی‌نمازی هریک از زن و شوهر در نسل اثرگذار است. پیگیری مسأله مهم است. پدر یا مادر وقتی بی‌نماز باشند، بچه‌ها هم از آن‌ها می‌آموزند.

۳- در چنین شرایطی اولین وظیفه امر به معروف و نهی از منکر است. خیلی از خانم‌ها و آقایان از دفاتر مراجع تقلید پرسیدند: همسر من نماز نمی‌خواند یا کاهل نماز است، چه کنم؟ می‌فرمایند: شما وظیفه‌ای جز امر به معروف و نهی از منکر ندارید. امر به معروف با شرایطش، که به وقت حرف بزنیم، خوب و تأثیرگذار حرف بزنیم. شرایطش را در رساله بخوانیم و طبق روال رساله حرکت کنیم.

۴- افشاگری، بی‌احترامی، سرزنش و رسوا کردن همسر به‌خصوص در حضور فرزندان ممنوع است. نباید زن و شوهر همدیگر را مخصوصاً روبروی بچه‌ها تحقیر کنند.

۵- بهترین امر به معروف این است که خودمان نماز عاشقانه بخوانیم. شک نکنیم که دیگران تحت تأثیر قرار می‌گیرند. خودمان نماز با اخلاص و عشق و آگاهی بخوانیم، تأثیرگذار است.

۶- همسری که نماز نمی‌خواند، نباید این را دخالت حساب کند و بگوید: به تو چه مربوط است، نمی‌خواهم نماز بخوانم! شما چرا به خودت اجازه می‌دهی به من امر و نهی کنی؟! باید بداند خدایی که ما را آفریده، این اختیار را به هریک از ما داده و این مسئولیت را از ما خواسته است: **(وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ)**²؛ مردان و زنان مؤمن بر هم ولایت دارند، اختیار دارند یکدیگر را امر به معروف و نهی از منکر کنند.

۷ - خوب است ریشه‌یابی کنیم چرا همسرمان نماز نمی‌خواند؟ از نماز خوان‌ها بدم دیده، تنبلی می‌کند، دوست بی‌نماز دارد، شکستی در زندگی خورده، اطلاعات ندارد، فلسفه نماز را نمی‌داند، فایده نماز را نمی‌داند. نماز نخواندن افراد دوازده سیزده دلیل دارد. مثلاً من سردرد دارم، به دکتر مراجعه می‌کنم. سردرد انواع مختلفی (۳۵ نوع) دارد. دکتر با پرسش‌هایی که از من دارد، سعی می‌کند نوع سردرد من را کشف کند، مثلاً آیا این سردرد به خاطر چشمان من است، یا به خاطر دندان درد است، به خاطر گوارش است، یا به علت ضربه بر سر است، به خاطر سینوزیت است، یا اعصاب. آن وقت پس از تشخیص، داروی مناسب می‌دهد.

۸ - با افراد و خانواده‌های نماز خوان رفت‌وآمد کنند. مطمئن باشیم معاشرت ما تأثیر دارد. امام کاظم عَلَيْهِ السَّلَام فرمود: سعی کنید وقت خود را به چهار قسمت تقسیم کنید؛ ساعتی برای مناجات خدا و ساعتی برای کار و امرار معاش، ساعتی برای لذات و تفریحات حلال و ساعتی برای معاشرت با افراد مطمئن تا عیوب شما را گوشزد کنند: **(وَ سَاعَةٌ لِمُعَاشَرَةِ الْإِخْوَانِ وَ النَّفَقَاتِ الَّذِينَ يَعْرِفُونَكُمْ غُيُوبَكُمْ)** ^۳. خداوند فرموده است: **(فَذَكَّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكَّرٌ)** ^۴، تذکر بده که وظیفه تو - پیامبر خدا - تنها همین تذکر دادن است، **(وَذَكَّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ)** ^۵. یادآوری کن و پند ده و آن را پیگیر باش، چرا که تذکر و اندرز برای مؤمنان سودمند است.

۹-برایش دعا کنیم. از همسرمان چه کسی عزیزتر است؟ برای نماز همسرمان در پیشگاه خدا تضرع کنیم، توسل به اهل بیت کنیم و برایش دعا کنیم. بدانیم که سرنوشت ما و نسل ما به هم گره خورده است.

۱۰ - دلگرمش کنیم، تشویقش کنیم. فقط توبیخ نه، تشر و تهدید نه، بلکه محبت کنیم. با عشق‌بازی زن و شوهری این موضوع را به میدان خانواده بیاوریم.

۱۱ - اگر مأیوس شدیم، هرچه تلاش کردیم فایده نداشت، به نماز خود و بچه‌ها اهتمام بیشتری داشته باشیم.

-37 رسالت ما درباره نماز و الدین

در مباحث خانواده، نماز پدر و مادرهای ما چه می‌شود؟ پدر و مادرهایی که رنج بسیار کشیدند و ما را تربیت کردند. بخشی از موفقیت‌هایی که ما داریم، حاصل زحمات آنهاست. این همه دعا در قرآن برای پدر و مادر حکمتی دارد. ممکن است پدر و مادر در جایی کوتاهی کرده باشند و از روی نافرمانی خدا هم نبوده و نمازهایی از آنها قضا شده و از دنیا رفته اند، وظیفه ما چیست؟

اسلام عزیز برای ما مسئولیت تعریف کرده است. برای نماز قضای پدر و مادر باید به مرجعی مراجعه کنید که از او تقلید می‌کنید. بعضی از مراجع می‌فرمایند: هم پدر، هم مادر، هم نماز، هم روزه و عبادات دیگر که از آنها قضا شده بر عهده پسر بزرگتر است. احکامی دارد باید مراجعه کنید.

ما مسئولیت داریم، رسالت داریم. پدر و مادرهای ما تمام هستی خود را برای رشد و سلامت ما گذاشتند. الآن نسبت به آنان ادای دین کنیم.

شخصی از امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام پرسید: نسبت به والدین خود که از دنیا رفته‌اند آیا مسئولیتی داریم؟ امام فرمود: چه چیز مانع شده که یکی از شما برای والدین خود نیکی نمی‌کند؟ آنگاه حضرت مصادیق نیکی را ذکر فرمودند؛ نمازی برای او بخواند، از طرف او صدقه بدهد، روزه‌ای برای او بگیرد و حجی برای او بهجا آورد. اگر چنین کند، مثل همان ثوابی که برای پدر و مادر در پرونده‌شان نوشته می‌شود، یک نسخه هم برای فرزندی که نماز خوانده نوشته می‌شود. **(مَا يَمْنَعُ الرَّجُلَ مِنْكُمْ أَنْ يَبْرَّ وَالِدَيْهِ حَيًّا وَ مَيِّتًا يُصَلِّي عَنْهُمَا وَ يَتَصَدَّقُ عَنْهُمَا وَ يَصُومُ عَنْهُمَا فَيَكُونُ الَّذِي صَنَعَ لَهُمَا وَ لَهُ مِثْلُ ذَلِكَ فَيَزِيدُهُ اللَّهُ بِرِّهٖ وَ صَلَاتِهِ خَيْرًا كَثِيرًا)!**

فقه‌ای ما می‌فرمایند: پسر بزرگتر موظف است نمازها و روزه‌های قضای پدر و مادر را خودش انجام بدهد، یا کسی را اجیر کند و پول بدهد که بخواند. در بعضی خانواده‌ها وقتی عزیزی را از دست می‌دهند، در همان روزهایی که داغدار هستند، فرزندان و نوه‌ها می‌نشینند تقسیم کار می‌کنند. یکی می‌گوید: من یکسال برایش نماز می‌خوانم. دیگری می‌گوید: من برایش سه روز روزه می‌گیرم.

آن‌هایی که از این دنیا به عالم برزخ سفر کرده‌اند، چشم‌انتظار دعا‌های ما هستند. حدیث داریم که عصرهای پنجشنبه و صبح‌های جمعه، اموات به خانه‌هایشان می‌آیند و با حسرت نگاه می‌کنند. آیا باز ماندگانشان برایشان هدایایی، نماز و روزه‌ای، صدقه و انفاقی انجام می‌دهند؟ آن‌ها دستشان کوتاه است. خیرش به خود ما نیز برمی‌گردد.²

مرحوم طبرسی در کتاب «مکارم الاخلاق» غیر از نماز قضای پدر و مادر، نمازی را بیان کرده که پاداش و ثواب بسیاری دارد و در بعضی مساجد شب‌های جمعه به صورت دسته‌جمعی آن نماز را می‌خوانند. این نماز، دو رکعت است؛ در رکعت اول بعد از سوره حمد، دهبار این آیه را بخواند: **(رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ)**³ و در رکعت دوم، بعد از حمد دهبار این آیه را بخواند: **(رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا)**⁴. نماز که تمام شد، پس از سلام نماز، این آیه را را دهبار بخواند: **(رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِي صَغِيرًا)**.

آری، ما نسبت به پدر و مادر خود گرچه از دنیا رفته باشند، مسئولیت و دین داریم.

-38 دعا برای نماز فرزندان

برای نماز کودکان، خوشبختانه کتاب‌های زیادی نوشته شده که به بیان روش‌ها و شیوه‌های دعوت بچه‌ها به نماز پرداخته است. یکی از راه و روش‌ها این است که با دعا از خدا بخواهیم که نسل و ذریه ما تا روز قیامت اهل نماز باشند. چنانکه ابراهیم خلیل عَلَيْهِ السَّلَام برای نماز خود و نماز فرزندانش دعا می‌کرد: **(رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي)**⁵؛ پروردگارا تو کمک کن، مرا و ذریه و نسل و دودمانم را اهل نماز قرار بده. از خدا استمداد بطلبیم تا موانع برطرف شده و وسوسه‌ها و

تردیدها برطرف شود. مرحوم طبرسی، در کتاب «مکارم الاخلاق» نمازی را پیشنهاد کرده بخوانیم برای اینکه بچه‌های هدایت‌یافته، اهل سعادت و اهل نماز داشته باشیم. این نماز چهار رکعت (دو تا دو رکعتی) است. در رکعت اول بعد از حمد دهبار این آیه را می‌خوانیم: **(رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ)**²، پروردگارا ما را تسلیم خود قرار بده و فرزندان ما را تسلیم خود قرار بده. پروردگارا شیوه عبادت را تو به ما یاد بده و رحمتت را بر ما برگردان، که تو بسیار توبه‌پذیر و مهربان هستی.

در رکعت دوم پس از حمد، را دهبار بخوانیم: **(رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ)**³؛ پروردگارا، خودم و فرزندانم و ذریه‌ام را از برپادارندگان نماز قرار بده و پروردگارا دعای ما را مستجاب بفرما.

در رکعت سوم بعد از سوره حمد دهبار این آیه را بخوانیم: **(رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا فُرَّةً أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا)**⁴؛ پروردگارا اعضای خانواده ما را مدل زندگی پرهیزگاران و الگوی دیگران قرار بده و ما را امام و پیشوای متقین قرار ده. (این دعاها را قرآنی را حفظ کنیم و در بقیه نمازهای خود هم بخوانیم).

در رکعت چهارم بعد از حمد دهبار این آیه را بخوانیم: **(رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي)**⁵؛ پروردگارا الهام کن به من که از نعمت‌هایی که به من دادی و نعمت‌هایی که به پدر و مادرم دادی، تشکر کنم. پروردگارا، کمک کن و توفیق بده که عمل صالحی که تو بپسندی انجام بدهم، پروردگارا فرزندان مرا صالح قرار بده.

این نماز و دعاها برای نمازخوان شدن، سعادت‌مند شدن و هدایت بچه‌ها مفید است، تمرین کنیم این نماز را برای بچه‌هایمان و بچه‌های بچه‌هایمان و برای نسل‌های آینده تا روز قیامت بخوانیم. انشاءالله نیاید روزگاری که از نسل ما بی‌نمازی روی این کره خاک قدم بگذارد.

-39 پنج اصل در آموزش نماز به کودکان

بزرگان برای نماز کودکان و بچه‌های ما، اصولی را تعریف کرده‌اند. بعضی از آن‌ها را برای شما عرض می‌کنم. اگر بشناسیم کودکان و فرزندان ما چه موجوداتی هستند، چگونه که خدا به ما شناسانده، در کار خود موفق خواهیم بود.

اصل اول، اصل اختیار است. خداوند این بچه را مختار آفریده و ما نمی‌توانیم چیزی را مثل آمپول به او تزریق کنیم. نمی‌توانیم تحمیل کنیم، ما می‌توانیم توضیح بدهیم، مربی، معلم، روحانی و عالم کارشان این است که دانش و بینشی به مردم بدهند، ارزش‌هایی را بیان کنند، اختیار با خود مخاطب است و ما باید این را بفهمیم. با اجبار و الزام نتیجه نخواهیم گرفت.

اصل دوم، اصل تدریج است. خداوند این جهان را در شش روز آفرید. می‌توانست ناگهان بیافریند. میوه‌ها به تدریج می‌رسند، انسان به تدریج رشد می‌کند، مسائل شخصیتی هم آرام آرام شکل می‌گیرد. توقع نداشته باشیم از روز اول این بچه یک نماز کامل با مستحبات و آداب بخواند. از تدریج غافل نشویم. آرام آرام برنامه داشته باشیم به مرور، نماز بچه‌ها به کمال برسد.

اصل سوم، اعتدال است. تندروی نکنیم، افراط نکنیم، زیاده‌روی نکنیم. در جلسات طولانی، نمازهای طولانی، بردن بچه‌ها واکنش عکس خواهد داشت. بسیاری از انحرافات که در بچه‌ها وجود دارد، به‌خاطر افراط و زیاده‌روی پدر و مادرها مثلاً در مورد حجاب، نماز و احکام است.

اصل چهارم، تکرار و مداومت است. امیرمؤمنان علی علیه‌السلام فرمود: **(قَلِيلٌ مَّدْوَمٌ عَلَيْهِ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرٍ مَخْلُولٍ مِنْهُ)**¹ کمی که ادامه‌دار باشد، از زیادی که ملال‌آور باشد، بهتر است. استمرار و ادامه‌دار بودن یک مسأله‌ای، آن را در وجود بچه‌ها نهادینه می‌کند. ما در ماه رمضان نماز و قرآن زیاد می‌خوانیم، ماه رمضان که تمام شد، همه را رها می‌کنیم. بعد از ماه رمضان هم باید آن نیایش‌ها را مقداری‌اش را ادامه بدهیم. ماه رمضان برای این است که تغییری در سبک زندگی ما ایجاد کند.

اصل پنجم، آسان‌گیری است. بارها پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمودند: اسلام، دین آسان است. اسلام را با آسانی بیان کنید. قرآن می‌فرماید: **(يُرِيدُ اللهُ بِكُمْ الْيُسْرَ)** خدا برای شما آسانی می‌خواهد، **(وَلَا يُرِيدُ بِكُمْ الْعُسْرَ)**² سختی و مشقت نمی‌خواهد.

این شعار استاد ما حاج آقای قرائتی قریب پنجاه سال است. اسلام دینی شیرین و آسان است، این را بچه‌ها باید لمس کنند و حس کنند. نمازشان، حجابشان، روزه‌شان، شیرین و آسان است.

هنگامی که رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ کسانی را برای تبلیغ می‌فرستادند، می‌فرمودند: بر مردم آسان بگیرید. فرمودند: **(يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا)** آسان بگیرید، سخت نکنید کار را بر مردم. **(وَبَشِّرُوا)** به مردم مژده بدهید و نوید پاداش الهی را بدهید، **(وَلَا تُثَقِّرُوا)**³ مردم را از احکام دین بیزار نکنید.

امیرمؤمنان علی علیه‌السلام فرمودند: **(يَسِّرُوا)** آسان بگیرید بر مردم، **(وَلَا تُعَسِّرُوا)** مسائل دین را سخت نکنید. **(وَحَفِّفُوا)** تخفیف بدهید، **(وَلَا تُثَقِّلُوا)** سنگین نکنید.⁴

این اصول را رعایت کنیم، خدا هم مدد می‌کند و انشاءالله نسل نمازگزار از ما به‌جا بماند.

40- سفارش به نماز در آخرین ساعات

یک وقتی یک کتاب پنج جلدی تحت عنوان «آخرین گفتارها» به دستم رسید که نویسنده آن آخرین گفتارهای جمعی از افراد سرشناس را در طول تاریخ گردآوری کرده بود. انسان‌ها وقتی می‌خواهند از این دنیا بروند، همه تجربیات خود را در قالب چند جمله خلاصه می‌کنند و به‌جا می‌گذارند. این جملات، طلائی و الهام‌بخش است؛ چه از افراد خوب و صالح باشند، مثل انبیا و اولیای خدا یا افراد بد و حتی تبه‌کار مثل ناپلئون یا هیتلر. این‌ها آخر عمرشان چه گفتند؟ انبیا، اولیا، صلحا و دانشمندان، وصیت‌نامه‌هایشان را بخوانیم. شهدای جنگ تحمیلی، وصیت‌نامه حضرت امام را بارها و بارها بخوانیم.

در این‌جا می‌خواهم بگویم که یکی از مسئولیت‌های ما این است که وصیت‌نامه بنویسیم و از خود اثری مکتوب به یادگار بگذاریم و در وصیت‌نامه خود بازماندگان خود را به نماز و حجاب و ارزش‌ها دعوت کنیم. مطمئن باشیم آن نوشته خواهد ماند. بچه‌هایمان، ما را دوست دارند، می‌گویند: پدرم گفته، پدر بزرگم گفته، مادر جون من گفته است. من به احترام روح او نمازم را می‌خوانم.

حدیث داریم آخرین توصیه‌های پیامبران، نماز بود. امام باقر عَلَيْهِ السَّلَام فرمود: **(لَا تَتَّهَوْنَ بِصَلَاتِكُمْ)** نسبت به نمازت کاهلی نکن، چرا که پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وقتی جان می‌داد فرمود: **(لَيْسَ مِنِّي مَنْ اسْتَخَفَّ بِصَلَاتِهِ)** از من نیست کسی که نماز را سبک بشمارد.¹

ما هم بیاییم یک کار پیغمبری بکنیم، در وصیت‌نامه خود برای بچه‌ها غیر از اینکه اموال و املاک را تقسیم کنیم، در مورد نماز وصیت کنیم. امیرمؤمنان عَلَيْهِ السَّلَام در بستر شهادت، وصیت‌نامه‌ای یک صفحه‌ای دارد. فرازهای وصیت نامه خود را با لحن ملتسانه با **(الله الله)** شروع کرده و می‌فرماید: شما را به خدا، شما را به خدا، ای حسن، ای حسین و ای تمام فرزندان من تا روز قیامت، که این وصیت‌نامه به دستتان می‌رسد: **(الصلاة الصلاة)** نماز، نماز. **(فَاتَّهَا عَمُودُ دِينِكُمْ)** نماز ستون خیمه دین شماست. این ستون برداشته شود چیزی به‌نام دین نخواهد ماند. امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام از فرصت آخرین ساعت عمر خود، برای نماز استفاده می‌کند.

ابوبصیر می‌گوید: مسافرت بودم، وارد مدینه شدم، دیدم شهر عزادار است. پرسیدم چه شده است؟ گفتند: امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام رحلت نموده‌اند. برای عرض تسلیت به منزل امام رفتم. خواستم آن لحظات و ساعات آخر عمر امام را برای من توضیح بدهند، این‌طور گفتند: امام کاظم عَلَيْهِ السَّلَام فرمود پدرم در آخرین ساعات عمر خود فرمودند فامیل‌ها را جمع کنید. اعضای خانواده را جمع کنید. وقتی همه جمع شدند، فرمود: به خدا قسم، شفاعت من نمی‌رسد به کسی که نماز را سبک بشمارد. **(إِنَّهُ لَا يَتَأَلَّ شَفَاعَتَنَا مَنْ اسْتَخَفَّ بِالصَّلَاةِ)**²

پیامبران، پیامبر اکرم و امامان معلوم، از فرصت آخرین لحظات عمر برای توصیه و سفارش به نماز استفاده می‌کردند، ما هم این کار را بکنیم. انشاءالله از نسل ما نمازگزارانی روی این کره خاک خدا را صدا بزنند و پاداشی به ما برسد. **(رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ)**³